

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет фінансів

Кафедра фінансів імені Віктора Федосова

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	ФІНАНСИ
Галузь знань	07 «Управління та адміністрування»
Спеціальність	072 «Фінанси, банківська справа і страхування»

Форма навчання очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему «**Страховий ринок в забезпеченні стабільності
фінансової системи України**»

здобувача **Тарасюка Артема Вікторовича** _____
(підпис)

Науковий керівник: **к.е.н., доц. Г.М. Котіна** _____
(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри фінансів імені Віктора Федосова:

д.е.н., проф. А.Є. Буряченко _____
(підпис)

Київ 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1.	7
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ.....	7
1.1. Сутність страхового ринку та його роль в забезпеченні стабільності фінансової системи України	7
1.2. Нормативно-правове забезпечення діяльності страхових установ в Україні	15
1.3. Критична оцінка наукових публікацій з проблематики страхування в умовах нестабільності.....	21
РОЗДІЛ 2. СТРАХОВИЙ РИНОК В СУЧАСНИХ УМОВАХ В УКРАЇНІ.....	26
2.1. Особливості здійснення страхової діяльності в докризові часи та в умовах воєнного стану (на прикладі АТ «Страхова компанія «ARX»).....	26
2.2. Страховий ринок та стабільність фінансової системи: взаємозв'язок індикаторів	33
2.3. Роль страхування у посткризовому відновленні економіки.....	42
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	47
3.1. Світовий досвід здійснення страхової діяльності в умовах кризи.....	49
3.2. Проблеми діяльності страхових організацій в Україні.....	56
3.3. Вектори розвитку страхування в напрямі забезпечення фінансової стабільності української держави	63
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77
ДОДАТКИ	85

ВСТУП

Актуальність теми. Для будь-якої країни суттєвою умовою соціально-економічного розвитку є наявність ефективної системи страхового захисту населення та суб'єктів господарської діяльності від негативного впливу ризиків, які властиві різним сферам суспільного життя. Зважаючи на це, зростає роль страхового ринку, як механізму соціального захисту населення, зменшення підприємницьких ризиків й важливого джерела внутрішніх інвестиційних ресурсів.

Страховий ринок є одним із ключових елементів фінансової системи і ринкової інфраструктури країн із розвиненою економікою, адже саме він в значній мірі здатний забезпечити безперервну діяльність підприємств, захист майнових інтересів населення, що має важливе значення для підтримки соціальної стабільності в суспільстві. Крім того страхування є важливим джерелом нагромадження коштів, що знаходять від страхових премій із подальшим їхнім перетворенням у довгострокові інвестиції. За допомогою страхування також забезпечується зменшення навантаження на державний бюджет щодо відшкодування збитків, які спричинені надзвичайними ситуаціями, катастрофами, катаклізмами, різноманітними природними лихами, а також соціальна підтримка та громадян захист підприємців від непередбачуваних ризиків.

Страховий ринок в Україні до останнього часу розвивався досить інтенсивно, хоча й нерівномірно, йому були притаманні такі проблеми, як недосконалість правового регулювання, мала роль українських страховиків як інвесторів економіки, невідповідність страхових послуг купівельній спроможності населення та низька страхова культура. Проте початок російської агресії різко змінив умови функціонування страхового ринку, оскільки війна чинить надзвичайний негативний вплив на усі соціальні та економічні сфери. Страховий ринок, який повинен забезпечувати надійне соціально-економічне середовище, діє в складному середовищі із масштабами ризиків, що потребує від операторів ринку нових підходів, оскільки кожна кризова ситуація породжує крім проблем також і нові напрями розвитку страхового ринку. Зважаючи на це, обґрунтування місця

страхового ринку в забезпеченні стабільності фінансової системи України в умовах воєнного стану є досить актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання особливостей функціонування страхового ринку в кризових умовах у своїх працях досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, такі як, А. Є. Абдуллаєва, В. П. Братюк, А. С. Марина, Г. О. Нагаєва, О. В. Олійник, М. В. Пеценко, Я. П. Шумелда, В. М. Юхименко та ін. Проте незважаючи на це, не усі аспекти цього питання дістали належного наукового обґрунтування. Перш за все це стосується дослідження питання діяльності страхового ринку в умовах кризи, зокрема що актуально зараз для України в умовах ведення бойових дій.

Метою кваліфікаційної магістерської роботи є дослідження теоретичних основ та правових особливостей функціонування страхового ринку, його ролі в забезпеченні стабільності фінансової системи України та надання рекомендацій щодо напрямів розвитку страхового ринку, враховуючи позитивний світовий досвід.

Завданнями кваліфікаційної магістерської роботи є:

- визначити сутність страхового ринку та його роль в забезпеченні стабільності фінансової системи України;
- розглянути нормативно-правове забезпечення діяльності страхових установ в Україні;
- дати критичну оцінку наукових публікацій з проблематики страхування в умовах нестабільності;
- проаналізувати особливості здійснення страхової діяльності в докризові часи та в умовах воєнного стану (на прикладі АТ «Страхова компанія «ARX»);
- дослідити взаємозв'язок індикаторів страхового ринку та стабільності фінансової системи;
- розглянути роль страхування у посткризовому відновленні економіки;
- проаналізувати світовий досвід здійснення страхової діяльності в умовах кризи;

- визначити проблеми діяльності страхових організацій в Україні;
- запропонувати вектори розвитку страхування в напрямку забезпечення фінансової стабільності української держави.

Об'єкт дослідження: страховий ринок України.

Предмет дослідження: теоретичні та практичні аспекти функціонування страхового ринку в Україні в умовах глобальних викликів

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження і розв'язання сформульованих у роботі завдань використовувались загальнонаукові та специфічні методи, зокрема метод аналогії, метод узагальнення, метод спостереження, використовувалися для обґрунтування категоріально-понятійного апарату; історичний метод, логічний метод – для визначення особливостей розвитку страхового ринку в докризові часи і в умовах воєнного стану; метод порівняльного аналізу використовувався для дослідження світового досвіду здійснення страхової діяльності в умовах кризи; метод моделювання використовувався для розробки заходів розвитку страхування в напрямку забезпечення фінансової стабільності української держави.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. Теоретична значущість отриманих результатів полягає у теоретичному узагальненні та формуванні авторських пропозицій, що стосуються векторів розвитку страхування в кризових умовах. Практична значущість отриманих результатів полягає в тому, що рекомендації, запропоновані в роботі, можуть бути використані регулюючими органами в сфері страхового нагляду, страховими компаніями для покращення страхової діяльності в умовах глобальних викликів.

Інформаційною базою дослідження були праці вітчизняних та зарубіжних науковців із заданої тематики, законодавчі та нормативно правові акти, що регулюють страхову діяльність в Україні, офіційні дані контролюючих органів, статті періодичного друку, збірники наукових праць, ресурси Інтернету, інформація страхової компанії.

Апробація матеріалів кваліфікаційної магістерської роботи. Основні результати дослідження, викладені в роботі, були відображенні у тезах «Вектори

розвитку страхування в напрямі забезпечення фінансової стабільності української держави», опублікованих у Збірнику наукових матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні питання економіки і фінансів: глобальні виклики та тренди», Київ, 09 листопада 2023 р.

Структура роботи. Кваліфікаційна магістерська роботи складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ

1.1. Сутність страхового ринку та його роль в забезпеченні стабільності фінансової системи України

Страховий ринок є складовим елементом фінансової системи будь-якої країни, основним призначенням якого є забезпечення майнового захисту інтересів громадян, юридичних осіб і держави. Ефективність функціонування страхового ринку є відображенням загального рівня економічної ситуації в країні. Страховий ринок виступає своєрідним «гарантом» фінансової безпеки країни, оскільки сприяє уникненню ризикових подій й ефективному реагуванню на їхні наслідки, дозволяючи суб'єктам підприємницької діяльності працювати безперебійно, не зазнаючи при цьому значних фінансових потрясінь.

Страхування є найпоширенішим способом уникнути значних втрат при настанні непередбачених подій, що принесуть збитки. А в умовах науково-технічного прогресу, погіршення стану довкілля, політичної інтеграції виникає все більше ризиків для суспільства. Забезпечення ефективного та безперебійного функціонування страхового ринку створює надійну систему захисту держави, бізнесу, суспільства та в загальному підтримку соціальної стабільності.

У законодавстві України дається наступне визначення страхування – це вид цивільно-правових відносин стосовно захисту майнових інтересів юридичних осіб й фізичних осіб у випадку настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування та чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, які формуються шляхом сплати фізичними і юридичними особами страхових платежів (страхових премій, страхових внесків) і доходів від розміщення коштів цих фондів [43].

У літературі можна зустріти багато визначень страхового ринку, що пов'язано із багатоаспектністю цього поняття. Кожен з них вказує на певну

характеристику страхового ринку, яка виявляє його сутність та залежить від підходу вчених до його дослідження. Наприклад, на думку В. Д. Базилевича, страховий ринок являє собою «..цілісну систему економічних відносин, що виникають у процесі купівлі-продажу специфічного товару – страхового захисту, і в межах якого (страхового ринку) виникає попит і пропозиція, встановлюється ціна на даний товар..» [54, с. 38]. Схоже визначення наведено у праці С. С. Осадця: «..страховий ринок – це сфера економічних відносин, у процесі яких формуються попит і пропозиція на страхові послуги і здійснюється процес їх купівлі-продажу..» [55, с. 76].

За визначенням О. Рудої страховий ринок є системою «..стійких економічних відносин між покупцями, посередниками і продавцями, а також страховиками і регуляторними органами, пов'язаних із формуванням попиту, пропозиції та ціни на прямий страховий захист і перестраховування, які виникають у страхових, перестраховувальних і супутніх послугах у певній країні, групі країн чи міжнародному масштабі, що піддається регулюванню..» [47].

Ряд вчених зазначає, що поняття «страховий ринок» поєднує у собі дві відокремлені категорії, зокрема: «ринок» і «страхування». Так, на думку П. Самуельсона, ринок – це механізм, за допомогою якого покупці й продавці взаємодіють, щоб визначити ціну та кількість товару [50, с. 75]. Тобто, виходячи з даного визначення, основне призначення ринку – сприяти взаємодії продавців і покупців певного товару, а також встановленню ціни на нього. П. С. Єщенко визначає ринок як «сферу обміну, який здійснюється за законами товарного виробництва та обігу» [18, с. 95]. Подібної думки дотримується й Ф. Котлер, визначаючи ринок як «сферу потенційних обмінів» [21, с. 18].

У будь-якому випадку є зрозумілим той факт, що ринок першочергово потрібен для взаємодії продавців (виробників) та покупців (споживачів) з метою купівлі-продажу певного товару. Тобто в сучасній економіці ринок можна трактувати як економічні відносини між продавцями та покупцями; механізм взаємодії між продавцями та покупцями; сферу обміну певними благами. При цьому очевидним є те, що необхідною умовою функціонування ринку є наявність

продавців, покупців та товару (об'єкта обміну). Слід зазначити, що продавці, покупці і особливо товар виступають важливими характеристиками ринку, які вирізняють його з поміж інших ринків.

Щодо страхового ринку, то його пов'язують з певними відносинами, як правило економічними з приводу купівлі-продажу страхових послуг чи страхових продуктів для забезпечення страхового захисту. Так, Д. А. Навроцький розглядає страховий ринок як «соціально-економічне середовище» [34], О. В. Козьменко – як «певне середовище» [56], В. Г. Баранова – як «економічний простір» [3]. При цьому ряд вчених акцентують увагу на такому ринковому аспекті, як формування попиту і пропозиції на страхові послуги чи страховий захист (В.Д. Базилевич, С.С. Осадець, В.В. Шахов).

Окремі науковці при визначенні страхового ринку зміщують акценти на страхові аспекти, зокрема: формування і розподіл страхового фонду для забезпечення страхового захисту (О.О. Гаманкова, Л.В. Нечипорук, Л.М. Горбач). Я.П. Шумелда та Н.В. Ткаченко при визначенні сутності страхового ринку наголошують на економічних відносинах з приводу купівлі-продажу страхових послуг (страхового захисту), в процесі яких укладаються договори страхування та виконуються зобов'язання по них [42, с. 125].

Хоча купівля-продаж страхових послуг неможлива без укладання страхового договору, а його укладання автоматично передбачає необхідність виконання його умов і зобов'язань за ним, однак, таке уточнення не є зайвим. Очевидним є той факт, що необхідною умовою виконання договірних страхових зобов'язань страхової компанії є формування страхових резервів, достатніх для майбутніх страхових виплат, а також розміщення цих резервів у визначені законодавством категорії, з дотриманих принципів безпечності, прибутковості, ліквідності та диверсифікованості. Реалізація страхового захисту, який продається/купується на страховому ринку, є неможливим без зазначеного процесу.

При визначенні страхового ринку потрібно враховувати, що це визначення є похідним від визначення ринку загалом, тобто для нього актуальним є формування попиту і пропозиції на страховий захист та здійснення акту його купівлі-продажу,

а також слід акцентувати увагу на відображенні особливостей страхування. При цьому першочерговими повинні бути акценти на ринкові аспекти, оскільки, інакше втрачається сенс категорії «ринок», і остання певним чином підмінюється категорією «страхування».

Досить повним визначенням ринку є визначення, відповідно до якого ринок – це сукупність економічних відносин купівлі-продажу певних товарів; спосіб взаємодії виробників і споживачів, заснований на децентралізованому, безособовому механізмі цінових сигналів. Виходячи з даного визначення, основними аспектами ринку, які слід враховувати при наведенні визначення страхового ринку, є наступні: здійснення акту купівлі-продажу; взаємодія між виробником і споживачем товару; формування та збалансування попиту і пропозиції на товар.

Тобто страховий ринок – це сукупність економічних відносин з приводу купівлі-продажу страхового захисту із урахуванням сформованого попиту та пропозиції на нього, шляхом укладання страхового договору між виробником (страховиком) й покупцем цього захисту безпосередньо чи за допомогою страхових посередників та виконання зобов'язань за цим договором [42, с. 98]. При цьому виробниками страхового захисту є страхові компанії, покупцями – дієздатні фізичні і правоздатні юридичні особи, які мають потребу у страховому захисті.

Купівля-продаж страхового захисту може відбуватися як безпосередньо між ними, так і опосередковано, за участю страхових посередників (страхових агентів і брокерів). Страховий ринок виступає основою формування страхової системи, оскільки за допомогою ринку відбувається формування попиту на страховий захист, а останній, у свою чергу, «виробляється» основними суб'єктами страхової системи – страховиками. За допомогою страхового ринку «унаочнюється» потреба суб'єктів (потенційних споживачів) у страхуванні, а отже потреба у функціонуванні і розвитку страхової системи.

Враховуючи наведені визначення ринку і страхування та зважаючи на виділені основні аспекти ринку і страхування, можна навести відповідне визначення страхового ринку (рис. 1.1).

Рисунок 1.1 – Формування визначення страхового ринку - створена автором на основі [42]

Страховий ринок є важливим елементом у фінансовій системі країни, оскільки за його допомогою в економіці відбувається перерозподіл ризиків, формується більш сприятливе зовнішнє середовище для розвитку підприємництва, знижується загальний рівень ризику.

Особливе місце страхового ринку в фінансовій системі обумовлене двома обставинами. З одного боку, існує об'єктивна необхідність в страховому захисті, що й приводить до створення страхового ринку в соціально-економічній системі суспільства, з іншого – страховий ринок із спільним фінансовим ринком пов'язує грошова форма організації страхового фонду забезпечення страхового захисту.

Крім того, важливість страхового ринку у фінансовій системі зумовлюється як роллю різноманітних фінансових інститутів у фінансуванні страхового захисту, так і їхнім важливим значенням як об'єктів розміщення інвестиційних ресурсів страхових компаній та обслуговування страхової, інвестиційної та інших видів діяльності [30, с. 728].

Також страховий ринок допомагає зменшити фінансові ризики в економіці. Підприємства та громадяни укладають страхові угоди, щоб захистити себе від негативних фінансових наслідків нещасних випадків, природних катастроф, медичних витрат. Це дозволяє знизити фінансовий тиск на них, оскільки вони не завжди можуть справитися з фінансовими втратами власними силами. Таким чином, страховий ринок, зберігаючи фінансову стабільність підприємств і громадян, сприяє збільшенню рівня довіри в економіку та залученню інвестицій.

Крім того страхові компанії виконують функцію фінансових посередників. Вони збирають премії від своїх клієнтів і інвестують ці кошти на фінансовому ринку. Це дозволяє залучити додатковий капітал у фінансову систему країни, який може бути використаний для кредитування підприємств і стимулювання економічного зростання. Одночасно страхові компанії також є важливими інвесторами у державних цінних паперах, сприяючи фінансуванню урядових програм та розвитку інфраструктури.

Страховий ринок сприяє підвищенню фінансової грамотності серед населення. Завдяки страховим продуктам і послугам, громадяни стають більш обізнаними у фінансових питаннях та ризиках. Це сприяє формуванню фінансової культури і здатності приймати обґрунтовані фінансові рішення. Кошти, які виплачуються страховиками у разі страхового випадку, можуть бути використані для відновлення матеріальних цінностей та подолання фінансових труднощів.

У даному контексті важливим є те, що страховий ринок сприяє зменшенню фінансових, комерційних та інших ризиків різних суб'єктів. Розвинений страховий ринок, поширюючи страхування на усі сфери діяльності, спрямовує зусилля на те, щоб зменшити ймовірність настання страхової події. Відповідні кваліфіковані суб'єкти страхового ринку розробляють рекомендації для окремих суб'єктів і

сприяють виконанню рекомендацій щодо уникнення ризикових подій, удосконалення системи ризик-менеджменту щодо превентивних заходів [32, с. 91].

Отже, страховий ринок є «імунною системою» держави, яка сприяє зменшенню ризиків, формуванню впевненості у майбутньому, фінансуванню збитків від нещасних непередбачуваних подій і тим самим економічному розвитку держави. Також страховий ринок відіграє значну роль у соціально-економічному розвитку держави, акумулюючи значні грошові кошти (особливо за накопичувальними видами страхування), які можуть виступити потужним інвестиційним ресурсом. Розвинений страховий ринок є джерелом інвестицій у пріоритетні галузі економіки, чим сприяє вирішенню глобальних економічних завдань.

Крім того страховий ринок відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку держави, сприяючи створенню додаткових робочих місць, оскільки у страховій системі задіяна значна кількість працівників страхових компаній, страхових посередників, оцінювачів страхового ризику і страхових збитків, працівників страхових об'єднань та державних регулюючих органів та інших.

Однак необхідно враховувати, що успішна діяльність страхового ринку потребує ефективного регулювання та нагляду з боку держави. Для забезпечення стабільності фінансової системи важливо вдосконалювати законодавство та стандарти у сфері страхування, а також контролювати фінансовий стан страхових компаній.

Соціально-економічний розвиток будь-якої країни проходить не тільки через піднесення, але й кризові явища, які негативно впливають на будь-який сегмент економіки, страховий ринок не є виключенням. Страховий ринок України, ледь оговтавшись від наслідків пандемії COVID-19, зіткнувся з новим випробуванням – 24 лютого 2022 р. розпочалася повномасштабна війна з росією і відразу в країні було введено воєнний стан, який триває вже понад 19 місяців. Господарська діяльність в умовах ведення бойових дій супроводжується найвищим ступенем невизначеності, масштабуванням зони небезпеки на всю територію України, неможливістю передбачити хід подій, що породжує економічну кризу [8, с. 180].

Страхові компанії зіштовхнулися із низкою нових проблем, серед яких в перші місяці війни потребували найбільше уваги переміщення персоналу і організації роботи віддалено, розірвання договорів чи відтермінування платежів. На стан страхового ринку негативно вплинуло знищення об'єктів нерухомості, зменшення кількості надходжень премій, складність виїзду спеціалістів на місця страхових випадків, складність врегулювання страхових випадків на територіях, де ведуться активні бойові дії. Проте досвід роботи, набутий під час карантину, та рекомендації НБУ стосовно спрощення процедури врегулювання страхових випадків дозволив страховим компаніям досить швидко налагодити діяльність і продовжувати працювати в надскладних умовах.

Таким чином, як частина фінансової системи, страховий ринок є важливим для економіки, оскільки через страховий ринок відбувається перерозподіл грошових коштів, а саме: трансформація тимчасово вільних грошових коштів (одержаних від страхувальників) в активний капітал (через інвестування); перерозподіл грошових коштів серед учасників страхування у зв'язку з наслідками страхових подій. Страхова система впливає на грошовий обіг, забезпечуючи рух грошових коштів, і сприяє прискоренню обороту капіталу, що, у свою чергу, сприяє активізації економічних процесів у державі.

Механізм страхування компенсує значну частку витрат, пов'язаних із збитками, спричинених пожежами, стихійними лихами, техногенними катастрофами та іншими випадковими подіями несприятливого характеру. Тобто страхування виконує функцію рефінансування, що може збільшити видаткову частину бюджету. У цьому аспекті в економічно розвинених країнах страхові компанії є найбільшими інвесторами. Страхові компанії можуть бути важливими для стабільності фінансової системи країни переважно тому, що вони є великими інвесторами на фінансових ринках, тому що зростають зв'язки між страховиками та банками, і страховики захищають фінансову стабільність домогосподарств та підприємств, страхуючи їхні ризики.

1.2. Нормативно-правове забезпечення діяльності страхових установ в Україні

В Україні державне регулювання діяльності страхових установ відбувається на основі двох взаємопов'язаних та разом з тим найвпливовіших форм: правове забезпечення; здійснення нагляду за страховою діяльністю. Ці дві форми повинні бути покладені в основу державного механізму регулювання діяльності страхових установ, який сьогодні знаходиться на етапі структурної адаптації.

Об'єктивна необхідність регулювання діяльності страхових установ в Україні обумовлюється такими факторами:

– конкуренція в страховому секторі є неефективною в результаті недостатньої капіталізації більшості національних страхових компаній і їхньої неспроможності страхувати великі ризики;

– суспільний чи квазісуспільний (змішаний) характер низки страхових послуг, що означає те, що суспільна корисність цих послуг, набагато вища за індивідуальну;

– потреба у впровадженні обов'язкових видів страхування за такими видами ризиків, що є не вигідними для приватних страховиків в результаті їхнього катастрофічного характеру чи кумуляції ризиків;

– необхідність врегулювання негативних ефектів, пов'язаних з виникненням техногенних аварій;

– забезпечення законності діяльності страхових компаній, прозорості функціонування страхового ринку і підтримка його інформаційної відкритості [31, с. 111].

Правове забезпечення діяльності страхових установ з одного боку встановлює «правила гри» на ринку, а з іншого – передбачає формування сприятливих умов для розвитку страхової діяльності за важливими напрямками. Державний нагляд за діяльністю страхових установ дозволяє реалізувати усі функції державного регулювання найважливіших завдань розвитку страхового ринку як на етапі запобігання системному ризику, коли банкрутство певної

страхової організації може спричинити «ланцюгову реакцію» усєї страхової системи, так і на етапі стимулювання ефективності страхового ринку, тобто його надійне і прибуткове функціонування шляхом забезпечення платоспроможності страховиків й підтримки належних масштабів конкуренції на вітчизняному страховому ринку.

Нормативно-правове регулювання діяльності страхових установ відноситься до важливих складових систем управління фінансами, зокрема є її забезпечувальною підсистемою, оскільки регулювання в області управління фінансами переважно реалізується через формування законодавчої та нормативної бази стосовно здійснення регламентації діяльності страхових установ. Нормативно-правове регулювання має місце на трьох рівнях (рис. 1.2.).

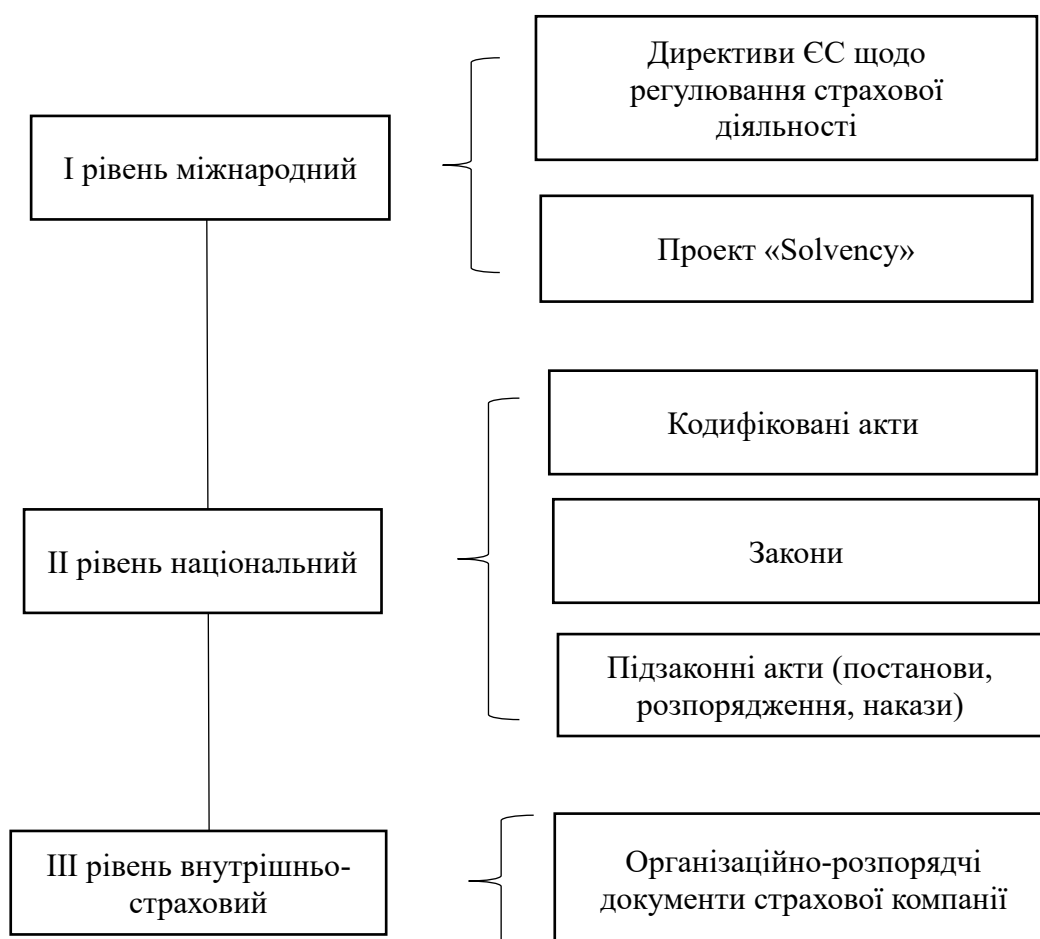

Рисунок 1.2 – Нормативно-правове регулювання діяльності страхових установ (складено автором на основі [31])

Як бачимо з рисунку, на міжнародному рівні діяльність страхових установ регулюється Директивами ЄС, наприклад директивами першого покоління

встановлювалась єдина термінологія й класифікація, які використовувались в страховому законодавстві країн ЄС. Крім того передбачалось встановлення вимог стосовно формування і складу страхових резервних фондів та розміщення активів, якими покриваються страхові резервні фонди. Директивами другого покоління визначилися принципи оцінювання фінансового стану страхових компаній й правила нагляду за їх діяльністю. Остаточна регламентація у сфері страхової сфери сформуливали Директиви третього покоління, в основу яких покладено: взаємне визнання країнами ЄС систем правового регулювання діяльності страхових установ; здійснення нагляду за діяльністю страхових установ, включно із фінансово-правовим регулюванням; зміну умов інвестування коштів страхових резервних й гарантійних фондів.

Крім того, до міжнародного рівня нормативно-правового регулювання діяльності страхових установ відноситься і проект «Solvency», що був розроблений Європейським комітетом нагляду за страховими ринками та пенсійними системами. Даний проект складається із двох частин – «Solvency I», який забезпечив контроль за нормами платоспроможності страховиків, та Solvency II», який заснований на оцінюванні інвестиційного ризику страхової системи та правилах, які стосуються власних засобів суб'єктів страхування. Проектом «Solvency II» встановлено вимоги до фінансових ресурсів страхових установ, запасу їх платоспроможності, систем контролю, корпоративних процесів, єдиної форми звітності [68, с. 191].

Основою регулювання діяльності страхових установ на національному рівні є: кодифіковані акти (ЦК України, ГК України, ПК України); закони («Про страхування», «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»); підзаконні акти (постанови, накази, розпорядження).

Ключові правила й особливості регламентації діяльності страхових установ в Україні визначають кодифіковані акти. Зокрема, у Цивільному кодексі України передбачене правове регулювання страхових відносин стосовно фінансового забезпечення і управління страховими установами. Господарським кодексом України регулюється фінансова діяльність суб'єктів господарювання і

страхування. Податковий кодекс України відповідає за управління фінансами страхових установ в частині особливостей оподаткування їх діяльності.

Профільним законодавчим актом, яким регулюються відносини у сфері страхування, є Закон України «Про страхування», який регулює відносини у сфері страхування та направлений на формування ринку страхових послуг та посилення страхового захисту майнових інтересів фізичних осіб та підприємств, організацій, установ [43]. Цей закон визначає загальні принципи страхової діяльності, права та обов'язки страховиків і страхувальників. Цей закон визначає порядок отримання ліцензії на страхову діяльність, вимоги до фінансової стабільності страховиків, та регулює відшкодування збитків страхувальникам.

Українське законодавство враховує вимоги європейських стандартів та міжнародних угод, зокрема в рамках Всесвітньої організації, що дозволяє забезпечити відповідність страхової діяльності України міжнародним стандартам та залучити іноземних інвесторів. Нормативно-правове регулювання діяльності страхових установ на внутрішньо-організаційному рівні залежить безпосередньо від регламентації на міжнародному і національному рівнях, оскільки організаційно-розпорядчі документи страхових установ формуються із урахуванням вимог й правил, встановлених у страховій сфері.

Важливим складовим елементом системи регулювання діяльності страхових установ є нагляд за діяльністю об'єктів страхового нагляду, до яких відносяться: страховики та перестраховики; страхові посередники (страхові агенти, брокери); відповідальні актуарії; об'єднання страховиків та перестраховиків, страхових посередників та відповідальних актуаріїв, обов'язкова участь у яких передбачена законодавством.

В окремих випадках об'єктами страхового нагляду є особи, які надають страхові послуги (асистуючі компанії, аварійні комісари, диспашери, аджастери, сюрвейєри, лікарі-експерти, юридичні фірми, освітні заклади, консалтингові компанії).

Суб'єктом страхового нагляду є уповноважений державний орган. Наразі таким органом є Національний банк України, на який покладено повноваження із

регулювання ринків небанківських фінансових послуг, до яких відноситься і страховий ринок [70].

З початком повномасштабного російського вторгнення в Україні відразу було введено воєнний стан, правовий режим якого передбачає можливість обмеження деяких конституційних прав та свобод людини й громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб. При цьому слід відмітити, що лише сам факт впровадження воєнного стану не впливає на чинність будь-яких правочинів, в тому числі договорів страхування – усі права та обов’язки сторін залишаються чинними.

Національний банк України, як регулятор страхового ринку у лютому 2022 року видав розпорядження, яким рекомендував страховим компаніям спростити процедуру врегулювання страхових випадків, шляхом максимального застосування електронних документів та копій усіх необхідних документів у випадку неможливості чи ускладнення можливості отримання їхніх оригіналів, а також використовувати інші доступні засоби дистанційного врегулювання страхових випадків [70]. Це, на думку регулятора, дозволить забезпечити страховий захист споживачів за спрощеною процедурою урегулювання страховиками подій у випадках, які мають ознаки страхових, за усіма видами страхування й усіма типами контрагентів.

Слід відмітити, що ще до початку війни законодавцем було прийнято новий Закон України «Про страхування», який вступить в силу з 1 січня 2024 року, а діючий Закон України «Про страхування» відповідно втратить чинність. Новим законом введено нові поняття та терміни, такі як: додаткові страхові агенти, значні страховики, менеджери та працівники з продажу страхових та перестрахових продуктів, ключові функції страховика, незалежний аудитор, незалежний нагляд за діяльністю страховика, незалежний директор, незалежний аудиторський комітет, незалежний страховик, незалежний аудитор, незалежний перестраховик. Розмежовується поняття страхової діяльності та діяльності із надання супутніх послуг, раніше було передбачено лише посередницьку діяльність. Такий поділ дозволить застосовувати окремі та більш чіткі норми та кваліфікаційні вимоги до кожної сфери, а також розуміти, до якої категорії належить учасник страхового

ринку. Згідно з новим законом, виключним видом діяльності страховика є страхова діяльність, у тому числі діяльність з надання гарантій та діяльність з надання супутніх послуг на страховому ринку [23, с. 146].

Що стосується видів страхування, то на сьогодні їх налічується понад 65, з яких 41 є обов'язковими, з введенням нового закону їх замінять 23 класи страхування, а поняття обов'язковості страхування також зміниться на обов'язкову наявність договору страхування. Таким чином, страхування життя та страхування, відмінне від страхування життя, буде розділено на більш зрозумілі класи, а інші ризики в кожному класі визначатимуться окремими законами та підзаконними актами.

Новий закон визначає право страховиків здійснювати страхову діяльність на території іноземних держав, що відкриє іноземні страхові ринки для українських страховиків. Нові підходи до отримання ліцензії включають подання стратегії та бізнес-плану страховика на наступні три роки, оцінку ділової репутації засновників, оцінку відповідності кваліфікаційним вимогам керівників страховика, головного ризик-менеджера, головного комплаєнс-менеджера, головного внутрішнього аудитора, відповідального актуарія, оцінку відповідності наглядової ради та виконавчого органу страховика вимогам щодо колективної придатності, інформацію про систему управління, копії полісів та внутрішніх положень.

Щодо діяльності з надання супутніх послуг встановлюється обов'язкова норма авторизації осіб, які їх надають, а законами та іншими нормативно-правовими актами встановлюються вимоги та нагляд за ними. Таким чином, страхові компанії мають право здійснювати діяльність з надання супутніх послуг без додаткового уповноваження в межах тих класів, на які вони мають ліцензію. Страхова компанія зобов'язана створити систему внутрішнього контролю, яка включає систему управління ризиками, комплаєнс-контроль, актуарну функцію та внутрішній аудит, тобто для забезпечення виконання своїх ключових функцій [23, с.147].

Однією із основних цілей нового закону та майбутньої діяльності страхового ринку є забезпечення його фінансової стабільності та прозорості, а також

упорядкування діяльності його суб'єктів (страховиків, страхових посередників, постачальників допоміжних послуг), зниження ризику невиконання ними фінансових зобов'язань. Крім того, за домовленістю між Україною та Європейським Союзом новий закон враховує основні вимоги директив ЄС. Проте слід констатувати той факт, що деякі важливі аспекти не були враховані. Основною метою страхової діяльності є забезпечення захисту страхових інтересів фізичних та юридичних осіб, що в кінцевому результаті відображається у здійсненні страхового відшкодування при настанні певного страхового випадку, але, на жаль, при такому підході можливість страхового відшкодування не дорівнює «бажанню» його здійснення, тобто у страховика виникає спокуса отримати більший дохід за рахунок зменшення рівня страхових виплат. Для захисту прав споживачів страхових послуг варто було б запровадити інститут страхового або фінансового омбудсмена. Оскільки сфера врегулювання страхових випадків у цьому нормативному акті взагалі опускається, це питання залишається відкритим.

Таким чином, нормативно-правове регулювання діяльності страхових установ здійснюється на міжнародному, національному і внутрішньо-організаційному страховому рівнях, кожен з яких у своїй структурі має складові елементи (закони, директиви, постанови), за допомогою яких формується комплексна система нормативно-правової регламентації діяльності страхових компаній.

1.3. Критична оцінка наукових публікацій з проблематики страхування в умовах нестабільності

Сучасний стан і проблеми розвитку вітчизняного страхового ринку досліджується багатьма науковцями. Зокрема, Н. Фесенко і Л. Яремченко свою увагу зосереджують на дослідженні питань глобалізації страхового ринку України і проблемам, пов'язаних з цим процесом [62]. О. Руда говорить про необхідність ефективного регулювання страхового ринку і формування стратегії його розвитку на державному рівні [47]. В. Плиса досліджує страховий ринок України з точки

зору його інвестиційної привабливості і відзначає необхідність в Україні формування операційного потенціалу страхового ринку [39]. А. Єфременко, Ю. Заволока, Ю. Малащенко досліджують особливості застосування цифрових й мережевих технологій в страховій галузі, які розкривають для страховиків та страхувальників нові можливості [15]. Д. Коваленко зосереджується на дослідженні розвитку в Україні пруденційного регулювання страхового ринку на основі створення і прийняття державою довгострокової стратегії розвитку страхового ринку, визначенні системоутворюючих страховиків і посиленні незалежності регулятора [20].

Останніми роками дослідження страхового ринку України вітчизняними науковцями здійснювалися через призму впливу форс-мажорних обставин, зокрема карантинних обмежень та збройної агресії росії. Так, А. Полтораки узагальнив у своєму дослідженні головні проблеми страхових компаній в умовах нестабільності сучасного страхового ринку. Він зазначає, що в Україні, як і в більшості країн світу, ключовими проблемами є наслідки пандемії, безробіття, кліматичні ризики, корупція, які прямо й опосередковано визначають основні тренди розвитку страхування [40].

Л. Чвертко, О. Вінницька й Т. Корнієнко у своїх дослідженнях доводять, що тенденції розвитку страхового ринку України не відповідають сучасним вимогам, і свідчать про низький рівень охоплення населення добровільним страхуванням. А. С. Марина та М. В. Пеценко досліджували функціонування страхового ринку України в умовах введення воєнного стану та його основні тенденції і проблеми розвитку під час війни. Вони встановили, що вітчизняні страхові компанії, спираючись на існуючий досвід трансформування й адаптації страхової діяльності під час карантинних заходів 2020-2021 рр., змогли продемонструвати спроможність до відновлення повноцінного функціонування страхового ринку внаслідок воєнних дій та наразі пропонують споживачам оновлені страхові продукти із додатковим покриттям стосовно врахування впливу війни [28].

Д. В. Попович, М. С. Біда та К. К. Закорко у своїй роботі проаналізували динаміку і структуру окремих макроекономічних показників страхового ринку

України у 2019-2022 рр. та відзначили, що сьогодні більшість страховиків стикаються з проблемами повного та своєчасного подання звітності та виконання нормативів. Вони зазначають, що для того, щоб страхові компанії України та страхова галузь в цілому змогли пережити війну і державі необхідно запровадити системні рішення, основними з яких є: зменшення податкового навантаження на страхові компанії, можливість пільгового кредитування; часткове вивільнення коштів страховиків із додаткових гарантійних фондів МТСБУ; запровадження нових видів страхування (страхування вибухів мін у полях і лісах із пошкодженням техніки, смерть чи інвалідність громадян) [41].

Л. М. Маршук та Є. М. Поплавська також вважають, що для того, щоб страховий ринок був спроможний пережити війну і відновитись після її закінчення, державі необхідно запроваджувати системні рішення вже сьогодні. Необхідними заходами автори вважають: пом'якшення регуляторних вимог та перегляд і зниження нормативів, зменшення податкового навантаження, створення механізму «миттєвого рефінансування» страхових компаній банками, пільгове кредитування страхових компаній, стимулювання внутрішнього перестраховування; часткове вивільнення коштів страховиків із додаткових гарантійних фондів МТСБУ. Цікаво, що автори пропонують відтермінування набрання чинності усіх норм нових законів (зокрема нового ЗУ «Про страхування» та «Про фінансові послуги»), перенесення впровадження МСФЗ 17 в Україні [29].

С. А. Петровська також зазначає, що для того, щоб страховий ринок міг впоратися із негативними наслідками війни й успішно після неї відновитися, необхідним є запровадження на рівні держави системних рішень [37]. Зокрема, перегляд жорстких регуляторних вимог, зменшення податкового навантаження, відсутності будь-якої форми дискримінації на страховому ринку, створення умов для збільшення попиту на страхові послуги. Крім того, в умовах війни зростає значення діяльності НБУ як регулятора, якому слід зосередитися на формуванні ефективного і дієвого плану, направлено на підтримку страхового сектору України. Крім того авторка зазначає, що після закінчення війни на страховому ринку України слід очікувати певної зміни тенденцій, наприклад перевагою

обов'язкових видів страхування, банківського страхування (застави, іпотеки), добровільного медичного страхування, КАСКО страхування. Страхувальникам для того, щоб розвивати майнове страхування, їм доведеться переглянути правила страхування, та можливо, включити ризики втрати і пошкодження майна в результаті вибухів на звільнених територіях й інші схожі ризики. Можливо, в майбутньому збільшиться зацікавленість споживачів у отриманні спеціалізованих видів страхування (страхування будівельно-монтажних чи ремонтно-відновлювальних робіт) і з'явиться страхування некапітальних будівель для переселенців. Крім того, скоріш за все, будуть впроваджені щомісячні розстрочки для сплати страхових внесків і переглянута цінова політика внаслідок значного спаду платоспроможності населення.

О. Кузьмак та Ю. Свереда розглядають питання оновлення національного законодавства, що регулює страховий ринок України, зокрема вони проаналізували основні проблеми і перспективи введення в дію нового законодавства. Виходячи з результатів аналізу нормативного регулювання вітчизняного страхового ринку, автори зазначили, що однією з головних цілей майбутньої діяльності страхового ринку в Україні, є забезпечення його прозорості та фінансової стабільності, а також врегулювання діяльності усіх суб'єктів страхового ринку (страхових посередників, страховиків, надавачів допоміжних послуг) та зменшення ризику невиконання ними взятих на себе фінансових зобов'язань [23].

П. І. Віблій та Н. С. Стець, досліджуючи діяльність вітчизняних страхових компаній в умовах воєнного стану, роблять висновок про те, що наразі спостерігається динамічна та одночасно низхідна тенденція загального тренду показників діяльності страхових компаній, поступово знижуються надходження практично за більшістю видів страхування, що є прогнозованим для країни, в якій ведеться війна [8]. Наразі серед страхових послуг лідируючі позиції займає автострахування (автоцивілка), Зелена карта і КАСКО з часткою 44% від загальних страхових премій. Через масовий виїзд громадян України за кордон спостерігається зростання кількості договорів «Зеленої карти», що обумовлює перехід частини втрат ОСЦПВ в цей сегмент (збільшення в 2 рази). Проведений науковцями аналіз

діяльності ризикових страховиків, показує що в них утворилися значні прибутки у I півріччі 2022 року, що пояснюються вагомим скороченням витрат.

Н.М. Внукова, оцінюючи фінансовий потенціал страхових компаній, зазначає, що наразі сукупний фінансовий потенціал страхових компаній в Україні є прийнятним, але його потрібно розвивати. Це підтверджується обсягами сплачених статутних капіталів, які зменшувались в абсолютному вимірі, а активи, навпаки, збільшувались. Повільними були темпи середнього зростання активів на одну страхову компанію, тому вони не покривали темпи збільшення договорів [10]. Зважаючи на це, співвідношення середньої величини активів на одну страхову компанію та середньої величини договорів знижувалось, що є свідченням негативних тенденцій стосовно зниження фінансового потенціалу страховиків для забезпечення операційної діяльності. О. В. Длугопольський, Д. О. Хропонюк, детально проаналізувавши сучасні тенденції страхового ринку України, зазначають, що він характеризується повільними темпами розвитку. На його розвиток впливає ряд факторів економічного, політичного, соціального й технологічного характеру, одні з яких сформувалися ще у довоєнний період, а інші виникли у воєнний час [13].

Так, серед основних політичних проблем автори виділяють відсутність досконалого законодавства стосовно сприяння розвитку страхування, перешкоджання проведенню сумнівних операцій, формування та використання страхових резервів. До проблем економічного характеру слід віднести часте використання страхування для ухилення від оподаткування чи виведення капіталу. Найбільш важливою соціальною проблемою є низька платоспроможність населення і недостатній рівень довіри до страхових компаній. Досить багато існує технологічних проблем, зокрема, це: необхідність підвищення якості страхових послуг; невідповідність у багатьох страховиків структури активів, взятих на зобов'язанням; відсутність програм страхування воєнних ризиків; необхідність розширення переліку послуг; необхідність інноваційності в управлінні та обслуговуванні.

РОЗДІЛ 2.

СТРАХОВИЙ РИНОК В СУЧАСНИХ УМОВАХ В УКРАЇНІ

2.1. Особливості здійснення страхової діяльності в докризові часи та в умовах воєнного стану (на прикладі АТ «Страхова компанія «ARX»)

Розвиток страхового ринку України суттєво відрізняється від загальних глобальних тенденцій. Входження вітчизняного страхового ринку до міжнародного ринку страхових послуг є актуальним, проте разом з тим й проблематичним через дію різноманітних об'єктивних та суб'єктивних факторів, які як сприяють розвитку ринку, так і гальмують його.

Останні роки є для України досить важкими з точки зору економічного зростання та розвитку: анексія Криму та початок збройного конфлікту на сході України в 2014 році, пандемія COVID-19, і початок в 2022 році повномасштабної війни – привели до посилення кризових явищ в економіці країни, яка й до цього не характеризувалася значною стійкістю. Зокрема, відбулося безпрецедентне скорочення ВВП України, астрономічно зростає державний борг України, продовжує девальвувати національна валюта. Все це не могло не вплинути на страховий ринок України, і наслідки стали здебільшого негативного напрямку.

З 24 лютого 2022 року через російську військову агресію на всій території України було введено воєнний стан. Початок повномасштабної війни вплинув на всі сфери господарського життя країни, в тому числі і на страховий ринок.

Положення різних страхових компаній щодо страхування у випадку війни відрізняються відповідно до умов конкретного договору страхування. Переважно, в усіх договорах страхування в тій або іншій формі міститься пункт про те, що збиток, який був заподіяний в результаті військових дій, не є страховим випадком [5, с. 20]. Слід розуміти, що існування причинно-наслідкового зв'язку між повідомленими втратами та військовими діями тут має вирішальне значення, оскільки означає, що сам факт введення воєнного стану на території України не має бути підставою для невизнання випадку страховим та відмови у виплаті

страхового внеску. Приміром, у випадку знищення або пошкодження майна, наприклад у Херсоні, Запоріжжі чи Харкові, для відмови у страхових виплатах недостатньо самого факту територіального розміщення цього майна. Для відхилення страхового випадку потрібно встановити, що сам факт пошкодження відбувся саме внаслідок бойових дій. Наразі процес розслідування цих обставин є досить ускладненими, оскільки активні бойові дії не дозволяють перевірити стан майна і встановити причини його пошкодження. Якщо характер збитків однозначно вказує на те, що вони отримані в результаті бойових дій, то за звичайним договором страхування компенсацію отримати не вдасться. Це й визначає основну відмінність здійснення страхової діяльності в докризові часи та в умовах воєнного стану.

Проаналізуємо особливості функціонування страхового ринку України в докризовий період і в умовах воєнного стану на прикладі діяльності АТ «Страхова компанія «ARX». ПАТ «Страхова компанія «ARX» (далі – АТ «СК «АРКС»)) зареєстрована в Україні як фінансова установа 17.09.2009 р. за реєстраційним номером 11100795 і є резидентом України. У 11 червні 2019 року було прийнято рішення про зміну найменування ПАТ «Страхова компанія «АХА Страхування» на ПАТ «Страхова компанія «АРКС». АТ «СК «АРКС» входить до міжнародної канадської страхової групи Fairfax Financial Holdings, яка здійснює фактичний контроль за діяльністю АТ «СК «АРКС» [71].

Юридична адреса АТ «СК «АРКС»: 04070, Україна, м. Київ, вул. Іллінська, буд. 8. Станом на 31.12.2022 р. акціонером – власником істотної участі в АТ «СК «АРКС» є ТОВ «Еф.-Еф.-Ейч. Юкрейн Холдінгз» розмір частки якого становить 99,99% (Додаток А).

Основний вид діяльності АТ «СК «АРКС» – надання страхових послуг на території України. АТ «СК «АРКС» здійснює свою діяльність на підставі 25 ліцензій на надання послуг з обов'язкового і добровільного страхування.

Види діяльності АТ «СК «АРКС»:

- інші види страхування, крім страхування життя;
- перестрахування;

- оцінка ризиків та завданої шкоди;
- діяльність страхових агентів та брокерів;
- інша допоміжна діяльність у сфері страхування і пенсійного забезпечення.

Таблиця 2.1 – Основні фінансові показники АТ «СК «АРКС» за 2018-2020 р.р. [71]

Показники	2018	2019	2020	Відносне відхилення, %		Абсолютне відхилення, тис. грн	
				2019/2018	2020/2019	2019/2018	2020/2019
Активи, тис. грн.	1932701	2320082	3057783	120,0	131,8	387381	737701
Власний капітал, тис. грн.	489075	606881	957336	124,1	157,7	117806	350455
Статутний капітал, тис. грн.	261975	261975	261975	100,0	100,0	0	0
Валові страхові премії, тис. грн.	1891481	2332241	2680022	123,3	114,9	440760	347781
Чисті зароблені страхові премії, тис. грн.	1726467	2018548	2346190	116,9	116,2	292081	327642
Валові страхові виплати, тис. грн.	882068	961220	1009058	109,0	105,0	79152	47838
Валовий прибуток	810324	1024475	1301369	126,4	127,0	214151	276894
Результат основної діяльності, тис. грн.	62306	160962	289533	258,3	179,9	98656	128571
Чистий прибуток, тис. грн.	69887	96976	298658	138,8	308,0	27089	201682
Рентабельність активів, %	3,6	4,2	9,8	116,7	233,3	0,6	5,6
Рентабельність власного капіталу, %	14,3	16,0	31,2	111,9	195,0	1,7	15,2

Для того, щоб оцінити діяльність АТ «СК «АРКС» у докризовий період та під час воєнного стану, проаналізуємо показники її діяльності за період 2018-2020 рр. та 2021-2022 рр. У таблиці 2.1 приведемо основні фінансові показники АТ «СК «АРКС» за 2018-2020 рр..

Аналіз фінансових показників АТ «СК «АРКС» за 2018-2020 р.р. показав, що в 2020 році валові страхові премії склали 2680022 тис. грн., та протягом року зросли

на 347781 тис. грн, або на 15%, тоді як чисті страхові премії склали 2346190 тис. грн. та зросли на 16%. Чистий прибуток АТ «СК «АРКС» у 2020 році зріс у 3 рази – до 298658 тис. грн., тоді як роком раніше він складав 96976 тис. грн, а його приріст – 39%.

Далі проаналізуємо майновий стан АТ «СК «АРКС» за період 2018-2020 р.р. (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Аналіз майнового стану АТ «СК «АРКС» за 2018-2020 р.р., тис. грн. [71]

Показники	2018	2019	2020	Відносне відхилення, %		Абсолютне відхилення, тис. грн	
				2019/2018	2020/2019	2019/2018	2020/2019
Активи							
Нематеріальні активи	21240	27174	38514	127,9	141,7	5934	11340
Основні засоби	34167	86670	80126	253,7	92,4	52503	-6544
Відстрочені податкові активи	26160	27358	37779	104,6	138,1	1198	10421
Відстрочені аквізиційні витрати	229043	291433	377550	127,2	129,5	62390	86117
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	28190	45896	66148	162,8	144,1	17706	20252
Необоротні активи всього	341550	480331	603224	140,6	125,6	138781	122893
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	259877	354396	431466	136,4	121,7	94519	77070
Інша поточна дебіторська заборгованість	41007	63586	129607	155,1	203,8	22579	66021
Поточні фінансові інвестиції	572659	801797	1364955	140,0	170,2	229138	563158
Гроші та їх еквіваленти	677111	572406	470104	84,5	82,1	-104705	-102302
Оборотні активи всього	1591151	1839751	2454559	115,6	133,4	248600	614808

Продовження табл.2.2

1	2	3	4	5	6	7	8
Пасиви							
Статутний капітал	261975	261975	261975	100,0	100,0	0	0
Резервний капітал	118000	118000	118000	100,0	100,0	0	0
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	108366	208835	577361	192,7	276,5	100469	368526
Власний капітал всього	489075	606881	957336	124,1	157,7	117806	350455
Страхові резерви	1096434	1333292	1564044	121,6	117,3	236858	230752
Довгострокові забезпечення	260920	221227	278532	84,8	125,9	-39693	57305
Довгострокові зобов'язання всього	1357354	1585984	1878514	116,8	118,4	228630	292530
Кредиторська заборгованість за товари, послуги	2467	30459	30605	1234,7	100,5	27992	146
Розрахунки з бюджетом	15139	17441	29034	115,2	166,5	2302	11593
Поточна кредиторська заборгованість за страховою діяльністю	67742	78570	160941	116,0	204,8	10828	82371
Поточні зобов'язання всього	86272	127217	221993	147,5	174,5	40945	94776
Валюта балансу	1932701	2320082	3057783	120,0	131,8	387381	737701

Як бачимо з таблиці, протягом аналізованого періоду спостерігається зростання вартості активів АТ «СК «АРКС» на 20% у 2019 році та 32% у 2020 році, це відбулось за рахунок зменшення вартості як оборотних, так і необоротних активів. Розмір пасивів АТ «СК «АРКС» також збільшується, це відбувається за рахунок зростання вартості як власного капіталу, так і зобов'язань.

Таким чином, можна робити висновок, що за 2018-2020 рр. обсяги діяльності АТ «СК «АРКС» збільшувались, зокрема суттєво зросла вартість активів страхової компанії, що доводить розширення обсягів операційної діяльності компанії, збільшилися розміри страхових премій, в результаті чого зріс і фінансовий результат операційної діяльності та чистий прибуток. Так, у 2020 році чистий прибуток АТ «СК «АРКС» порівняно із 2019 роком зріс у 3 рази та склав відповідно

298658 тис.грн., тоді як у 2019 році порівняно із 2018 роком темп приросту показника склав 39%.

Проаналізуємо вплив подій, пов'язаних із початком повномасштабного вторгнення в Україну, на показники діяльності АТ «СК «АРКС». Для цього у таблиці 2.3 проаналізуємо основні фінансові показники компанії за 2021-2022 роки.

Таблиця 2.3 – Основні фінансові показники АТ «СК «АРКС» за 2021-2022 р.р. [71]

Показники	2021	2022	Відносне відхилення, %	Абсолютне відхилення
Активи, тис. грн.	3698433	4818633	130,3	1120200
Власний капітал, тис. грн.	1154772	1692149	146,5	537377
Статутний капітал, тис. грн.	261975	261975	100,0	0
Валові страхові премії, тис. грн.	3405304	2763900	81,2	-641404
Чисті зароблені страхові премії, тис. грн.	2886159	2935548	101,7	49389
Валові страхові виплати, тис. грн.	1268521	1012162	79,8	-256359
Валовий прибуток	1617638	1923386	118,9	305748
Результат основної діяльності, тис. грн.	202657	457817	225,9	255160
Чистий прибуток, тис. грн.	197436	537377	272,2	339941
Рентабельність активів, %	5,3	11,2	211,3	5,9
Рентабельність власного капіталу, %	17,1	31,8	186,0	14,7

Як бачимо з таблиці, у 2022 році, не дивлячись на початок повномасштабного вторгнення, обсяг чистих страхових премій АТ «СК «АРКС» зріс на 1,7%, або на 49389 тис. грн, і складав на кінець року 2935548 тис. грн. Чистий прибуток АТ «СК «АРКС» у 2022 році зріс у 2,7 рази та становив 537377 тис. грн. Хоча слід відмітити, що обсяг валових страхових премій АТ «СК «АРКС» у 2022 році скоротився на 641404 тис. грн, або на 18%.

Проаналізуємо також показники майнового стану АТ «СК «АРКС» за 2021-2022 рр. (табл. 2.4).

Як бачимо з таблиці, спостерігається зростання вартості активів АТ «СК «АРКС» у 2022 році за рахунок зростання вартості оборотних активів. Проте слід відмітити скорочення вартості необоротних активів в 2022 році порівняно із 2021

роком на 39% або на 717509 тис.грн. Пасиви компанії зросли за рахунок збільшення вартості як власного капіталу, так і її зобов'язань.

Таблиця 2.4 – Аналіз майнового стану АТ «СК «АРКС» зріс за 2021-2022 р.р., тис. грн. [71]

Показники	2021	2022	Відносне відхилення, %	Абсолютне відхилення, тис. грн
Активи				
Нематеріальні активи	53192	114585	215,4	61393
Основні засоби	68928	64595	93,7	-4333
Інші фінансові інвестиції	1033016	360325	34,9	-672691
Відстрочені податкові активи	50821	49483	97,4	-1338
Відстрочені аквізиційні витрати	510666	399440	78,2	-111226
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	120102	131033	109,1	10931
Необоротні активи всього	1839600	1122091	61,0	-717509
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	515665	512311	99,3	-3354
Інша поточна дебіторська заборгованість	184921	151823	82,1	-33098
Поточні фінансові інвестиції	762751	1381557	181,1	618806
Гроші та їх еквіваленти	325445	908742	279,2	583297
Оборотні активи всього	1858883	3696542	198,9	1837659
Пасиви				
Статутний капітал	261975	261975	100,0	0
Резервний капітал	118000	139906	118,6	21906
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	774797	1290268	166,5	515471
Власний капітал всього	1154772	1692149	146,5	537377
Страхові резерви	1991693	2443238	122,7	451545
Довгострокові забезпечення	4332	15749	363,6	11417
Довгострокові зобов'язання всього	2023865	2479541	122,5	455676
Кредиторська заборгованість за товари, послуги	27732	59076	213,0	31344
Розрахунки з бюджетом	39032	27518	70,5	-11514
Поточна кредиторська заборгованість за страховою діяльністю	109698	203145	185,2	93447
Поточні зобов'язання всього	519796	646943	124,5	127147
Валюта балансу	3698433	4818633	130,3	1120200

На рис. 2.1 покажемо динаміку основних фінансових показників АТ «СК «АРКС» за проаналізований період (в докризові часи та в умовах воєнного стану).

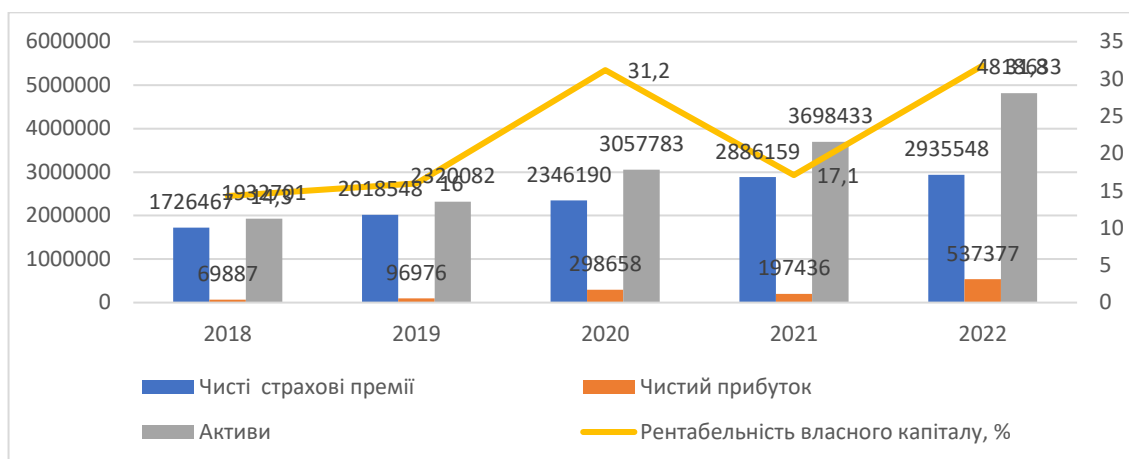

Рисунок 2.1 – Динаміка основних фінансових показників АТ «СК «АРКС» за 2018-2022 рр. [71]

Як бачимо з рисунку, незважаючи на вплив кризових явищ, діяльність АТ «СК «АРКС» протягом аналізованого періоду розширювалася та була прибутковою, про що свідчать проаналізовані вище показники.

2.2. Страховий ринок та стабільність фінансової системи: взаємозв'язок індикаторів

Українська економіка зазнала рекордних збитків від російської агресії, а обсяги зменшення ВВП в Україні перевищують відповідні показники більшості країн світу, які також мали збройні конфлікти на своїй території. Разом з тим, не дивлячись на такі катастрофічні втрати, Україні вдалося втримати макрофінансову стабільність та залучити значні обсяги міжнародної допомоги, як для фінансування воєнних дій, так і для підтримки економіки.

Війна спричинила величезні руйнування виробничого капіталу й інфраструктури, принесла людські жертви й соціальні втрати. Вона призвела до значного скорочення робочих місць та доходів населення, зменшення купівельної спроможності та обсягів накопичених активів. Національна економіка у 2022 році втратила 29,2% реального ВВП, а 13,5 млн. громадян були вимушені покинути свої домівки. Експерти Світового банку та Єврокомісії оцінюють обсяги пошкоджень

від війни за перший рік в розмірі 135 млрд доларів, а потреби у відновленні економіки становлять 410,6 млрд. доларів.

У таблиці 2.5 показано дані стосовно темпів падіння реального ВВП у перший рік війни у різних країнах.

Таблиця 2.5 – Річний темп падіння реального ВВП у перший рік війни [4]

№	Країна	Рік	Темп падіння ППВ,%
1	Ірак	1991	-60,2
2	Австрія	1945	-58,7
3	Україна	2022	-29,2
4	Німеччина	1945	-28,9
5	Боснія та Герцеговина	1992	-28,8
6	Японія	1945	-24,6
7	Хорватія	1991	-22,0
8	Франція	1940	-17,5
9	Ірак	2003	-16,0
10	СРСР	1941	-13,9

Бачимо, що Україна за темпами падіння реального ВВП в 2022 р. займає третє місце. Найбільш руйнівні наслідки першого року війни були тільки в Іраку в 1991 р. та в Австрії в 1945 р. Така ситуація свідчить як про жорстокість і масові руйнування від дій російського агресора, так і про низьку адаптивність економіки України до умов воєнного стану і відсутність широкої державної підтримки.

Негативні наслідки війни виявляються не тільки в економіці чи соціальній сфері, але й у фінансовому секторі країни. Так, в Україні середньорічна інфляція в 2022 році складала 20,2%, що практично відповідає середньорічному рівню інфляції в європейських країнах, які найбільше постраждали під час Другої світової війни (20,1%). Разом з тим, темпи інфляції в Україні досить сильно контрастують із середньорічною інфляцією, яка спостерігалася під час війни в Іраку в 1991 рр. (181%), в Хорватії в 1991-1995 рр. (471,7%).

Відносно помірна інфляція в Україні в 2022 р. при таких масштабних руйнуваннях промисловості і виробничої інфраструктури пов'язана з тим, що в Україні залишався відкритим західний кордон, і в сусідніх країнах війни не було. За рахунок цього в Україні досить значна частина споживчого попиту задовольнялася за допомогою імпорту, який компенсував певну частину втраченої

внутрішньої пропозиції (доларовий імпорт при падінні реального ВВП на 29,2% зменшився тільки на 4%), а масштабна макрофінансова зовнішня допомога (у 2022 році Україна отримала понад 32 млрд дол. зовнішньої допомоги) дозволила підтримати купівельну спроможність населення стосовно імпорту. Також стримувати темпи інфляції допомогло замороження енергетичних тарифів в 2022 році при зростанні світових цін на енергоносії.

Структура джерел фінансування державних витрат України у 2022 р. показана на рис. 2.2.

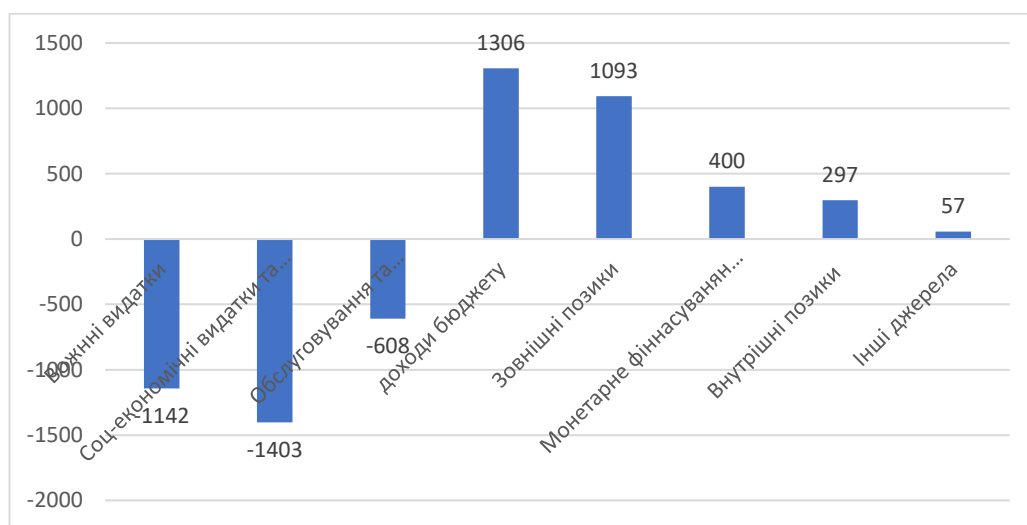

Рисунок 2.2 – Структура доходів та витрат зведеного бюджету України в 2022 р., млрд. грн. [4]

Як бачимо, у 2022 році 41% державних витрат було профінансовано за рахунок доходів бюджету (податкові і неподаткові), 35% – зовнішніми позиками, 13% – монетарним фінансуванням НБУ й 9% – внутрішніми позиками. Отже, державні витрати на ведення військових дій та фінансування соціально-гуманітарної сфери практично порівну складаються із внутрішніх та зовнішніх джерел. Також частину дефіциту бюджету покрив НБУ емісійним способом.

Страховики в умовах воєнного стану звичайно також стикнулися із суттєвими викликами, так, обсяги продажів нових страхових послуг у 2022 році за даними НБУ суттєво знизилися. Однак не дивлячись на це, більшість страхових компаній продовжували працювати на ринку, налагоджувати нові процеси виплати страхових відшкодувань та укладати нові страхові договори, враховуючи форс-

мажорні обставини. Так, за новими договорами шкода, завдана у результаті бойових дій, страховим випадком не визнається, однак в усіх інших ситуаціях страховики виплачують страхове відшкодування у звичайному порядку [1].

Слід відмітити, що в умовах невизначеності, характерної для сьогодення, функціонування страхового ринку полегшує економічну діяльність, бо особи, які займаються діяльністю із підвищеним ризиком, готові сплачувати справедливу премію з метою забезпечення компенсації понесених збитків або втрат у випадку настання певної події у майбутньому. Це дозволяє цим особам займатися господарською діяльністю, яка пов'язана із вищою ризикованістю, пропонуючи більші доходи за очікувані.

Проаналізуємо результати діяльності страхового ринку України в 2021 та 2022 роках. З початком війни у більшості страхових компаній обсяг фінансових надходжень скоротився, а загалом збитки страхової галузі і перестраховання можуть перевищити 20 млрд доларів. Фінансова спроможність страхових компаній в умовах воєнного часу прямо пропорційно залежить від якості і структури їхніх активів та запасу капіталу у довоєнний період. У страховиків є резерви, які вони сформували за рахунок попередніх платежів. Ці резерви, як правило, розміщені у певних видах активів – ОВДП, банківські депозити, нерухомість. Тому страховикам потрібен час, щоб ці резерви при необхідності перетворити у грошові кошти, що привносить додаткові ризики у їх діяльність.

У 2021 році страховий ринок зріс із 45,2 млрд грн у 2020 році до 48,9 млрд грн, з них на страхування життя припадало 5,9 млрд грн. У 2021 році страхові виплати по ризикових видах страхування збільшилися до 16,2 млрд грн, по страхуванню життя до практично до 800 млн грн. У 2022 році страховий ринок скоротився до 39,6 млрд грн, або на 19%. Чисті страхові премії зменшилися до 38,6 млрд грн, тоді як чисті зароблені страхові премії склали 34,9 млрд грн [72].

Початок війни став найбільшим викликом для страхового ринку. Вітчизняні страхові компанії стикнулися із принципово новими перешкодами для здійснення бізнесу: суттєво зменшилась кількість центрів обслуговування клієнтів у зв'язку із окупацію значних територій України, відбулась релокація бізнесу та знищення

об'єктів нерухомості; виникли проблеми із персоналом; компанії, які спеціалізуються на страхуванні життя, зіткнулися із суттєвим скороченням кількості страхових внесків і обмеження діяльності через втрату оригіналів документів і знищення офісів, що ускладнює процес проведення страхових виплат. В цілому у 2022 році обсяги премій по страхуванню життя скоротилися на 17%, а ризикового страхування – на 21%. Станом на кінець 2022 р. загалом налічувалося 140 страховиків, з яких 13 – компанії зі страхування життя (табл. 2.6.).

Таблиця 2.6 – Кількість страхових компаній в Україні в 2020–2022 рр. [70]

Показник	2019	2020	2021	2022
Загальна кількість	233	210	155	128
СК «non-Life»	210	190	142	115
СК «Life»	23	20	13	12

Отже, у 2022 році на страховому ринку України працювало 128 страхових компаній, що на 105 менше, ніж у 2019 році. Звичайно, на скорочення кількості страхових компаній вплинув не тільки початок війни, але й запровадження нормативів платоспроможності страховиків, що стало причиною очищення страхового ринку від недобросовісних страхових компаній. Крім того, Національний банк України з моменту призначення його регулятором страхового ринку у 2020 році, почав ретельно стежити за дотриманням страховиками умов прозорості, платоспроможності, надійності, відповідності ліцензій. В результаті цього, частина страхових компаній добровільно почала залишати страховий ринок, інші компанії виходили з нього через непрозору структуру власності, нездатність дотримуватись вимог НБУ, анулювання ліцензій. І останніми факторами, що змусили багато компаній припинити свою діяльність, стали пандемія COVID-19 та початок повномасштабного вторгнення. Так, протягом першого кварталу 2022 р., коли було введено військовий стан, страховий ринок України залишило відразу 11 компаній, 10 з них були зареєстровані на окупованих в лютому 2022 року територіях. Більшість страхових компаній були позбавлені ліцензій через порушення регулятивних вимог НБУ.

На рис. 2.3. наведено динаміку обсягу активів страхових компаній за 2019-2022 рр.

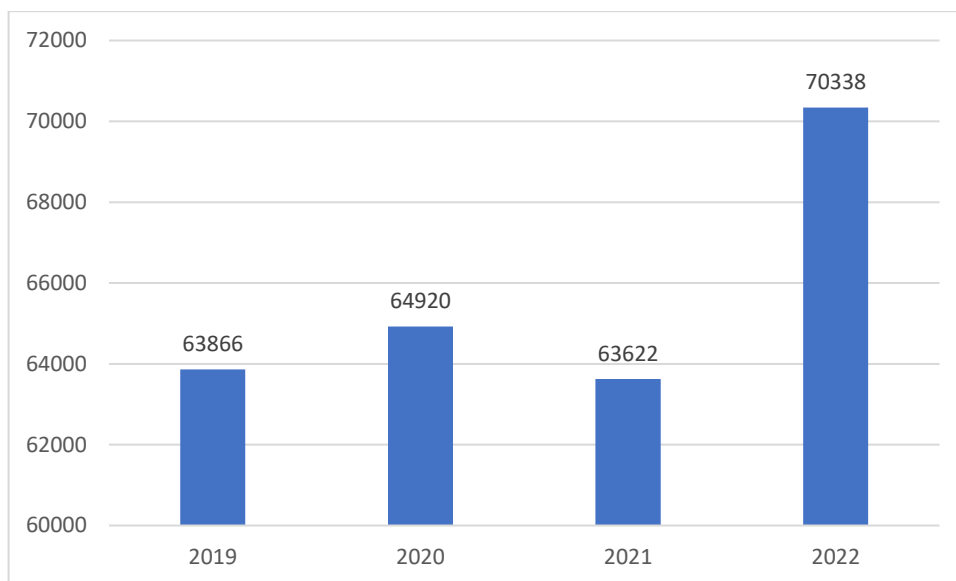

Рисунок 2.3 – Динаміка обсягу активів страхових компаній за 2019-2022 рр., млн. грн. [70]

Як бачимо, загальний обсяг активів страхових компаній в 2022 році склав 70,3 млрд грн. За 2022 рік обсяг активів страховиків збільшився на 10%. Крім того, позитивна тенденція спостерігається і щодо розміру страхових резервів, обсяг якого зріс на 12,6%. Слід відмітити, що не дивлячись на скорочення кількості страхових компаній на ринку, ті компанії, що залишилися, суттєво нарощують обсяги капіталізації ринку. Так, якщо у 2019 році на одну страхову компанію припадало 274,1 млн грн активів, то у 2021 р. вже 410,5 млн грн, а у 2022 р. – 549,5 млн грн.

Структура активів та пасивів страховиків на кінець 2023 року показана на рис. 2.4. Страхові резерви на кінець 2022 року склали 41,1 млрд грн. Загальний обсяг резервів збитків страхових компаній і за добровільними, і за обов'язковими видами страхування зріс на 36%. Власний капітал страхових компаній склав 22,8 млрд грн, а їх зобов'язання скоротилися до 47,6 млрд.

Проте не дивлячись на зростання активів страховиків і розміру страхових резервів, слід відмітити негативні тенденції відносно зменшення обсягу страхових премій, отриманих страховими компаніями. Скоротилися і страхові виплати, що

зумовлено «заморожуванням» частини страхових договорів в результаті введення воєнного стану, тобто відбулося і зменшення показника рівня виплат.

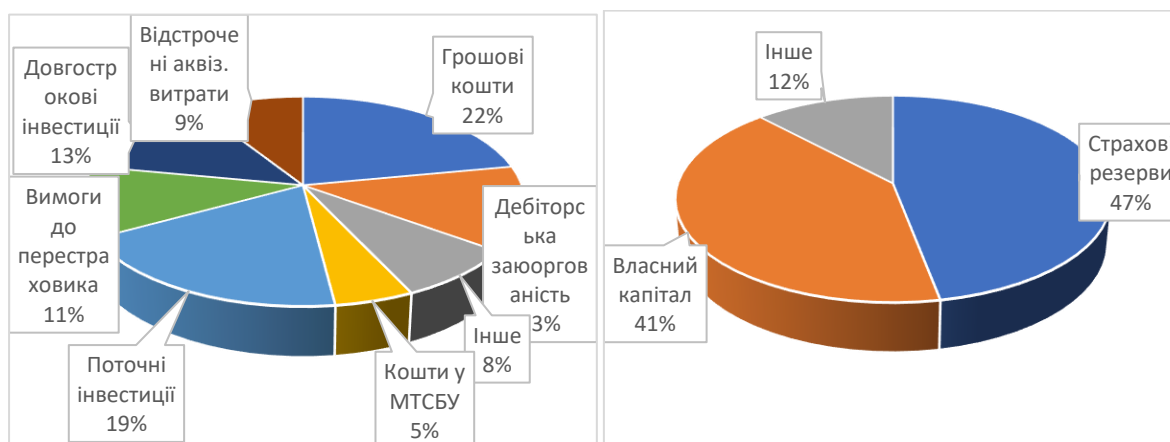

Рисунок 2.4 – Структура активів (зліва) та пасивів (справа) страховиків на кінець 2023 року, % [70]

Таку нестійку та суперечливу динаміку показують основні показники розвитку страхового ринку протягом останніх років (табл. 2.7.).

Таблиця 2.7 – Основні показники розвитку страхового ринку України в 2019-2022 рр. [70; 72]

Показник	2019	2020	2021	2022	Відносне відхилення 2022/2019	Абсолютне відхилення 2022/2019
Кількість укладених договорів страхування, тис. од.	80 271	120 577	131 562	88 102	109,8	7831
Валові страхові премії, млн грн	53 001	45 176	49 708	39 616	74,7	-13385
Валові страхові премії на один договір страхування, грн	660	375	378	450	68,2	-210
Валові страхові виплати, млн грн	14 338	14 854	17 958	13 001	90,7	-1337
Валові страхові виплати на один договір страхування, тис. грн	179	123	137	148	82,7	-31
Рівень валових виплат, %	27,1	32,9	36,1	32,8	121,3	5,77

Показник щільності страхування, грн. на 1 особу	1 265	1 086	1 207	-	-	-
Показник проникнення, %	1,33	1,08	0,91	0,76	57,1	-0,57

Як бачимо, на фоні загального зростання кількості укладених договорів за період 2019-2022 рр. (на 7831 тис. од.), на 31,8% знизилась вартість 1 договору. Подібна тенденція властива і щодо обсягів валових страхових виплат – при збільшенні їх загального обсягу у довоєнний період до 17958 млн грн, вартість 1 договору у 2021 р. складала лише 137 тис грн, що менше на 42 тис. грн., ніж у 2019 р.

Через воєнний стан на території України у 2022 р. загальні тенденції розвитку страхового ринку було порушено, зокрема:

- у 2022 році кількість укладених договорів страхування порівняно із попереднім роком скоротилася у 1,5 рази;
- розмір валових страхових премій у 2022 році скоротився порівняно із 2021 роком на 10,1 млрд грн;
- обсяг страхових премій на 1 договір страхування збільшився на 72 грн. до 450 грн.

Показник щільності та показник проникнення страхування за період 2019-2021 рр. свідчать про надзвичайно низький рівень розвитку страхового ринку порівняно з іншими країнами світу (показник проникнення в середньому становить 6,1%). Так, показник проникнення, за допомогою якого відображається відсоткове співвідношення валових страхових премій до ВВП країни, через зменшення обсягів страхових премій при одночасному прирості ВВП, знаходиться на надзвичайно низькому рівні. Показник щільності страхування, який відображає розмір страхових премій на 1 особу, теж свідчить про нестабільну динаміку через зміну умов економічного зростання і низьку платоспроможність населення.

В портфелі страхових компаній за 2020–2022 рр. найбільша кількість залучених премій припадає на автостраховання (табл. 2.8).

У 2022 році частка премій по автострахованню (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка») зросла на 10 відсотків до 49%. Премії за страхуванням «Зеленої картки» у 2022 році були драйвером підтримки страхового ринку та порівняно з 2021 р. зросли на 2,2 млрд грн, або більш ніж в 2 рази, а виплат – практично на третину (на 0,2 млрд грн). Зростання попиту на страхування «Зелена картка» пояснюється тим, що багато українців виїхали в перший рік війни за кордон на власних автомобілях.

Таблиця 2.8 – Динаміка страхових премій і виплат протягом 2020-2022 рр., млрд грн [70; 72]

Вид страхування	2020		2021		2022		Відхилення 2022/2021 +/-	
	Премії	Виплати	Премії	Виплати	Премії	Виплати	Премії	Виплати
КАСКО	8,51	3,81	10,61	5,01	8,41	3,93	-2,2	-1,08
ОСЦПВ	6,11	2,92	6,93	3,52	6,81	2,82	-0,12	-0,7
Зелена карта	1,31	0,72	1,84	0,64	4,02	0,81	2,18	0,17
Медичне страхування	7,31	3,21	9,42	4,13	6,63	3,02	-2,79	-1,11
Страхування життя	5,03	0,62	5,91	0,85	4,81	0,83	-1,1	-0,02
Страхування майна і вогняних ризиків	6,91	1,23	4,93	2,31	2,43	0,50	-2,5	-1,81
Страхування фінансових ризиків	3,01	1,03	2,02	0,22	0,92	0,54	-1,1	0,32
Страхування вантажів і багажу	1,74	0,21	1,54	0,23	0,90	0,12	-0,64	-0,11
Від нещасних випадків	1,61	0,22	1,23	0,14	1,40	0,21	0,17	0,07
Інші види	4,91	1,34	1,72	0,32	2,62	0,31	0,9	-0,01

Зростання страхових надходжень спостерігалось також за страховим пакетом «Від нещасних випадків», решта видів страхових продуктів продемонстрували у 2022 році спад. При цьому більш ніж в 2 рази зменшилися премії по майновому страхуванню та вогняних ризиків (на 2,5 млрд. грн) та страхуванню фінансових ризиків, а їх виплати зменшилися на 62%. Значне скорочення спостерігалось в медичному страхуванні (на 2,8 млрд. грн), КАСКО хоча й продемонструвало скорочення на 2,2 млрд. грн, але його можна віднести до позитивних змін, адже у 2022 р. за цим видом страхування страховиками було залучено найбільше страхових премій (8,4 млрд. грн.).

Обсяг валових премій, переданих у перестраховання, протягом 2022 року зменшився більше ніж у 2 рази до 4,2 млрд грн, а виплати – на 60%. Відповідно

зменшилась і частка перестраховування у преміях. Коефіцієнт збитковості обов'язкових видів страхування у 2022 році залишився на рівні 45% – негативний вплив від зростання резервів збитків нівелювався зростанням обсягу зароблених премій. Коефіцієнт збитковості добровільних видів страхування у 2022 році зменшився до 42%, за рахунок зменшення обсягу резервів. Загальний коефіцієнт збитковості наприкінці 2022 року становив 43%.

Підсумовуючи проаналізовані дані щодо стану страхового ринку України у довоєнний час та під час війни, можна зробити висновок, що зараз він знаходиться у кризовій ситуації, однак продовжує працювати і забезпечувати страховий захист суспільства і суб'єктів господарювання. Так, страховики, використовуючи досвід діяльності в умовах пандемії, почали створювати нові страхові продукти. Щодо їх діяльності під час війни, то тут важливе значення має правомірність віднесення до категорії «форс-мажорних» обставин воєнних дій. Однак наявність цих обставин страхові компанії не звільняє від виплати відшкодування за договорами. Звільненню підлягає тільки відповідальність за порушення зобов'язань, коли воно мало місце в результаті дії обставин непереборної сили.

Страхові випадки, що сталася в результаті дії воєнних ризиків, страховою компанією не покриваються, але усі інші умови за договорами відшкодовуються. Тому, аналогічно до ситуації під час пандемії, страхові компанії в умовах воєнного стану почали споживачам пропонувати страховий захист від воєнних ризиків. Цей захист не є окремим продуктом, а представлений лише додатковою функцією до вже існуючих продуктів, чи удосконаленим продуктом, який покриває часткові ризики воєнних дій.

2.3. Роль страхування у посткризовому відновленні економіки

За своєю сутністю ринок страхування є одним із найважливіших елементів ринкової інфраструктури та фінансової системи країни загалом і особливої ваги набуває в умовах різноманітних викликів та загроз, бо страхова галузь зменшує невизначеність та вплив значних втрат за рахунок заохочення нових інвестицій,

інновацій в стимулювання конкуренції. Фундаментальна природа страхового сектору полягає в тому, щоб виступати в ролі амортизатора для реальної економіки. Доступ до фінансування, як правило, є критичним системним обмеженням у кризових та посткризових умовах [75, с. 46].

Страхові компанії, здійснюючи свою діяльність, стимулюють акумулювання капіталу та налагодження механізмів його залучення й перетворення у інвестиційні ресурси, що можуть бути вкладені у економіку країни, й тим самим активізують реальний сектор економіки та сприяють соціально-економічному росту.

Страхова діяльність, фінансуючи ризики, виконує декілька функцій, які становлять загальний економічний інтерес як для окремих осіб, так і для суспільства в цілому. Ці функції в основному пов'язані із забезпеченням економічного захисту, кращим використанням ресурсів, а також накопиченням та реалізацією фінансових ресурсів. Той факт, що відшкодування збитків відбувається в той момент, коли допомога є найбільш необхідною, тобто коли збиток стався, вказує на те, що страхування забезпечує економічний захист, зберігаючи фінансову безпеку. Часткове або повне відшкодування збитку страхувальнику зменшує ймовірність того, що він звернеться за фінансовою допомогою до держави, сім'ї або друзів, що відображає внесок страхування у розвиток всієї соціальної спільноти. Компенсація збитків дозволяє підприємства продовжувати свою діяльність, працівникам – зберігати робочі місця, а компаніям – продовжувати пропонувати свої продукти та послуги відповідно до потреб клієнтів. Цим самим страхування, компенсуючи збитки, сприяє стабільності бізнесу та постійному розвитку економіки в цілому.

Беручи до уваги, що сучасні страховики стимулюють й інші заходи захисту, здійснюючи діяльність із попередження та зменшення ризиків, забезпечення економічного захисту за допомогою страхової діяльності набуває нового виміру. Наполягаючи на проведенні певних превентивних заходів відповідно до умов страхування, страховик зобов'язує страхувальника усунути причини, які можуть призвести до збитків. З іншого боку, страховик може вимагати від страхувальника вжити певних відновлювальних заходів (шляхом підписання спеціальних умов у

договорі страхування, наприклад, встановлення системи автоматичного пожежогасіння), спрямованих на зменшення наслідків після настання збитку [75, с. 47].

Страховик може стимулювати зацікавленість страхувальника у прийнятті заходів захисту через різноманітні стимули та санкції, такі як: зменшення страхового внеску, обмеження відповідальності за збитки, що сталися, додаткові виплати до страхового внеску, право регресу.

Успішний розвиток страхового ринку під час кризи залежить напряму від диверсифікованості страхових послуг, підвищення їхньої конкурентоздатності, популяризації страхування серед населення, за рахунок розроблення нових каналів реалізації страхових послуг та формування необхідних умов, при яких якомога більша кількість страховиків може продовжувати свою діяльність, й надавати страховий захист населенню та суб'єктам господарювання. Зважаючи на це, слід відмітити, що функціонування страхового ринку і оперативне реагування на його потреби під час кризових явищ дає населенню й бізнесу додаткові фінансові гарантії, сприяє збереженню соціальної стабільності і максимальному узгодженню соціальної, економічної, гуманітарної й інших складових національної безпеки країни. Саме тому страхування у посткризовому відновленні економіки відіграє важливу роль і допомагає зменшити наслідки кризи [74, с. 299].

Страхова галузь позитивно впливає на захист фінансової стійкості національної економіки, оскільки після кризи страхування допомагає відновити фінансову стійкість суб'єктам підприємницької діяльності, які втратили активи чи доходи внаслідок дії кризових явищ. Отримана ними компенсація від страхових компаній дозволяє відновити свою діяльність та мінімізувати фінансові втрати, що в цілому позитивно впливає на реальний сектор економіки.

Страхова галузь позитивно впливає на заохочення інвестицій у відновлення економіки, оскільки страхування є інструментом зменшення ризиковості для інвесторів. Інвестори у випадку використання страхування будуть відчувати себе захищеними від різних ризиків, що може сприяти залученню інвестицій.

В деяких випадках страхування може позитивно вплинути на соціальний захист населення, зменшуючи втрати та забезпечуючи допомогу людям, які постраждали від кризи. Наприклад, страхування життя та медичне страхування може забезпечити фінансовий захист і підтримку сімей в разі смерті або тяжкого захворювання годувальника. Наявність страхування зменшує страх і занепокоєння у страхувальника як до, так і після настання страхового випадку. Зменшення занепокоєння після настання страхового випадку проявляється в тому, що страхувальники знають, що вони застраховані, і що їхні збитки будуть компенсовані. Відсутність страху і занепокоєння дозволяє фізичним особам та підприємцям займатися бізнесом і господарською діяльністю з більшою свободою, що призводить до їх більшої корисності [73, с. 46].

Крім психологічного внеску у краще використання людських ресурсів, страхування сприяє кращому використанню капіталу. Зокрема, якщо не існує можливості страхування, то компанії та приватні особи вимушені тримати значну частину своїх ресурсів як резерв для компенсації потенційних втрат у вигляді готівки або інвестицій. Ці ресурси не будуть використовуватися, оскільки вони постійно повинні бути в їх розпорядженні на випадок раптової потреби через настання несприятливих умов. У випадку передачі ризику страховику, компанії та приватні особи вивільняють ці ресурси і вони можуть бути довгостроково інвестовані, створюючи таким чином більший прибуток.

Оскільки невідомо, коли настануть страхові випадки, фінансові ресурси накопичуються в значних обсягах і перебувають у розпорядженні страховика протягом певного періоду часу. Обсяг цих ресурсів залежить від розміру страхової компанії, а також від виду страхування, для якого створюється резервний фонд. У ризиковому страхуванні через короткий термін, на який укладаються договори, і нижчий рівень точності прогнозування настання страхового випадку, ці ресурси перебувають у розпорядженні страховика протягом коротшого періоду часу. Тому їх необхідно зберігати у вигляді грошових коштів та інвестицій, які можуть бути конвертовані в готівку за відносно короткий проміжок часу, щоб страховик міг вчасно виконати свої зобов'язання. На відміну від цього, ресурси страхових

резервів компаній зі страхування життя є довгостроковими, оскільки договори страхування життя укладаються на довший період часу. Таким чином, кошти страхових резервів можуть бути використані для інвестування та стимулювання економічного розвитку.

Сучасні страхові компанії разом із пенсійними та інвестиційними фондами належать до групи інституційних інвесторів і являють собою фінансові інститути, які залучають кошти в недепозитній формі (через страхові премії) і спрямовують їх на ринок капіталу. Їх роль на фінансовому ринку розвинутих країн, на відміну від України, є надзвичайно значною, особливо коли мова йде про ресурси страхових резервів компаній із страхування життя, які можуть досягати надзвичайно високих рівнів [74, с. 300].

Виплати, що здійснюються страховими компаніями, відображають компенсацію, отриману власником страхового договору, яка має пом'якшити наслідки його фінансового збитку. Таким чином, забезпечуючи захист від різноманітних небезпек, страховий сектор дозволяє домогосподарствам та підприємствам займатися діяльністю, якою в іншому випадку вони б не займалися б через страх перед наслідками втрат. Як наслідок, наявність страхування стимулює діяльність домогосподарств та підприємств, а його доступність заохочує продуктивні інвестиції та інновації, а отже підтримує зростання реальної ділової активності. Це зростання, в свою чергу є сприятливим для зростання фінансових ринків, та навпаки, відсутність страхового захисту може створити серйозні проблеми для економіки, створюючи таким чином негативні наслідки для розвитку фінансових ринків. Отже, надання основних страхових послуг під час кризи, здійснює стабілізуючий вплив як на ділову активність, так і на зростання обсягів фінансового ринку.

Страхові компанії є одними з найбільших інвесторів у світі (після інвестиційних фондів), при цьому відносна частка активів в управлінні окремих найбільших інвесторів навіть дещо зросла. Страхові компанії, особливо компанії зі страхування життя, є фінансовими установами з більш довгостроковими зобов'язаннями, ніж комерційні та інвестиційні банки, і таким чином, вони мають

можливість приймати інвестиційні стратегії з більш довгостроковими горизонтами. У тій мірі, в якій страхові компанії реалізують прибутки від страхової діяльності, вони можуть реінвестувати їх у фінансові ринки, що сприятиме підтримці фінансової стабільності. Такий стабілізаційний механізм спрацював під час світової фінансової кризи 2007 року.

Продовження воєнних дій в Україні негативно впливає на економічні процеси, тому майбутній розвиток страхової галузі спрогнозувати важко. Розвиток галузі буде залежати від багатьох чинників, включаючи стан економічних відносин, макрофінансові показники, стабільність політичної ситуації та загальної демографічної ситуації. Зростання банкрутств підприємств та зниження доходів громадян матимуть однозначно негативний вплив на страхування життя та майна. Ризики та премії за окремими видами страхування, включаючи медичне страхування, також зростатимуть. З іншого боку, після завершення військових дій з'являться нові можливості для розвитку страхового ринку, особливо у сфері інфраструктурного страхування [73, с. 47].

Для нормалізації ситуації та сприяння виходу страхової галузі з кризи можна запропонувати наступну модель впливу страхових компаній на загальне економічне відновлення України (рис 2.5).

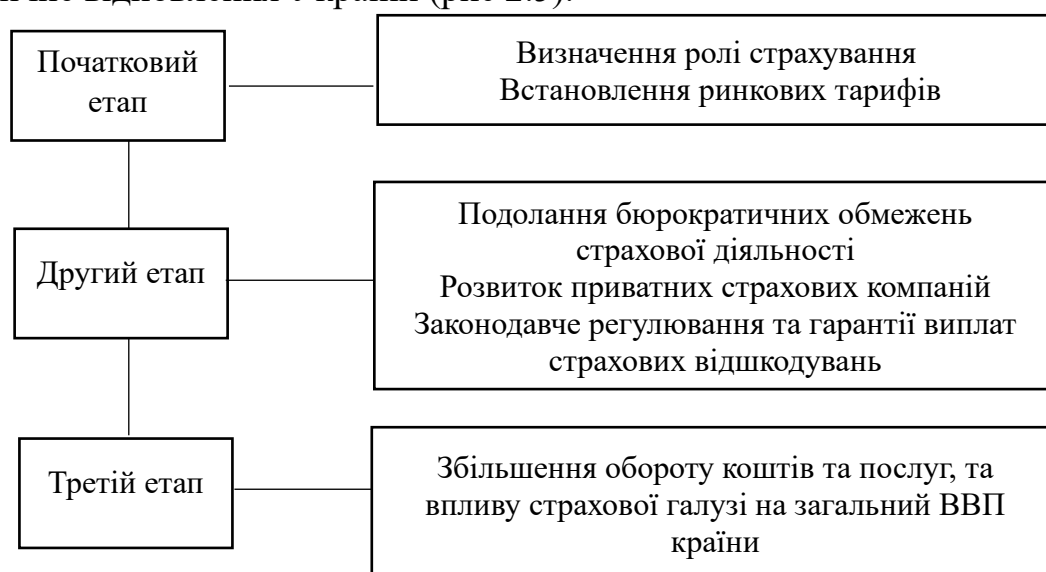

Рисунок 2.5 – Модель впливу страхового ринку на післявоєнне відновлення економіки України [75]

Безсумнівно, повне врахування всіх можливих змін у післявоєнній ситуації в Україні є надзвичайно складним процесом, оскільки бракує подібного досвіду в інших країнах. Очевидно, що роль страхування, зважаючи на його специфіку розвитку в Україні, не слід переоцінювати, проте цей сектор економіки може грати виключну роль у зростанні обсягів ВВП. Запропонована модель дозволяє вирішити низку важливих питань через активне використання страхового сектору. Ця модель, насамперед, фокусується на генеруванні нових ідей, концепцій, продуктів, послуг та систем, що сприяють збалансованій інтеграції економічного зростання та соціального розвитку. Її реалізація сприятиме активізації суміжних галузей, зокрема тих, що пов'язані з сучасними інформаційними технологіями, тим самим позиціонуючи страховий сектор як потужний драйвер фінансових перетворень в Україні [73, с. 301].

Визначення ролі страхування – це теоретичний аспект, який пов'язаний з попитом на послуги, що безпосередньо впливає на встановлення ринкових тарифів, які регулюються співвідношенням попиту та пропозиції. На цьому етапі важливо є допустити картельних змов або порушень антимонопольного законодавства. Другий етап передбачає зменшення адміністративного тиску на страхову галузь. В післявоєнний період слід очікувати зменшення бюрократичного навантаження на страхові компанії, що було б логічним кроком до стабілізації їхньої діяльності. Так само слід припинити спроби покласти додатковий тягар на бізнес через необґрунтовані запити інформації в різних форматах, дублювання первинних документів та інших процедур, у тому числі щодо ідентифікації структури резервів та активів. Такі перетворення загалом полегшать роботу компаній та оптимізують функції регулятора НБУ. На останньому етапі визначається потенційний приріст обігу коштів та послуг в результаті діяльності страхової галузі.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

3.1. Світовий досвід здійснення страхової діяльності в умовах кризи

З метою розробки пріоритетних напрямів розвитку страхової діяльності в Україні та заходів щодо вдосконалення страхового ринку в умовах кризи, необхідно проаналізувати зарубіжний досвід.

В кожній країні страхування має свої історичні традиції та особливості організації страхової справи, особливості державного регулювання діяльності страховиків, пріоритетні види страхування, проте сьогодні в умовах глобалізації фінансових ринків, в тому числі і страхового, у страховиків виникають як нові можливості, так і виникають нові ризики

Процес страхової глобалізації є закономірним процесом світового розвитку, оскільки в ХХІ ст. суттєво зросла взаємозалежність економік різних країн, яка пов'язана формуванням загального економічного простору. В нових економічних умовах сформованого економічного порядку відбувається обмін технічною інформацією, інформацією та технологіями, здійснюється інтернаціоналізація будь-яких виробничих міжнародних сил, визначаються правила страхування із урахуванням світової кон'юнктури, а економічні підйоми та спади набувають глобального, планетарного характеру.

Глобалізація світового страхового ринку відображає сукупність основних напрямків його розвитку. Можна виділити наступні його тенденції:

– концентрація страхового капіталу у вигляді масових злиттів і поглинань страхових і перестраховувальних компаній на світовому страховому ринку і формуванні на цій основі міжнародних транснаціональних страхових компаній;

- нарощування страхового, банківського та фінансового капіталів в міжнародних масштабах, що призводить до формування транснаціональних фінансових груп;

- концентрація на ринку страхових посередників, що виявляється у формуванні найбільших міжнародних страхових брокерів шляхом злиття та придбання дрібних та середніх компаній;

- конвергенція традиційних форм та видів страхових та фінансових послуг і появи на цій основі послуг страхування і перестраховування;

- сек'юритизація як форма управління страховими ризиками;

- зміна ринкового середовища в умовах повної комп'ютеризації споживачів страхових послуг та використання мережі Інтернет для їх продажу;

- розширення доступу іноземних страховиків на раніше «закриті» ринки країн Азії, Латинської Америки під впливом політичних змін [56, с. 95].

Визначення системи показників, що характеризують кризу на ринку страхових послуг, та методу їх прогнозування має вирішальне значення для ідентифікації кризи. З метою ідентифікації валютних криз пропонується використовувати такі ознаки знецінення валюти щодо долара США.

- не менше, ніж 25% за рік, причому ця величина має бути принаймні на 10 в.п. вища за своє значення за попередній рік;

- не менше, ніж на 25%, причому зазначена величина має принаймні в 2 рази перевищувати своє значення за попередній рік;

- при цьому знецінення валюти за попередній рік не повинно перевищувати 40%.

Отже, з метою попередження кризових явищ на фінансових ринках і мінімізації їх негативних наслідків велике значення має визначення індикаторів, що характеризують кризу, та порогових значень, при перевищенні яких можна говорити про високу ймовірність настання фінансової кризи.

У дослідженні МВФ для ідентифікації валютної кризи використовується індекс, що дорівнює середньозваженому значенню темпів приросту обмінного

курсу і золотовалютних резервів [68]. Це означає, що методика ідентифікації кризи ринку страхових послуг повинна базуватися на визначенні системи показників, які є її індикаторами. Наприклад, як показники «здоров'я» банківської системи використовуються такі показники: відношення функціонуючих позик до сукупних активів банківської системи; темпи зростання відношення банківських кредитів до ВВП; обсяг позик, наданих комерційним банкам небанківському сектору [36, с. 102].

Для ідентифікації кризи на страховому ринку необхідно застосовувати як макроекономічні показники, так і індикатори, що характеризують його внутрішнє середовище. Аналіз методик ідентифікації криз фінансового та банківського секторів виявив необхідність визначення рівня індикаторів, їх порогових значень, перевищення яких вказує на високу ймовірність настання фінансової кризи у найближчому майбутньому.

Аналіз методик ідентифікації кризи в банківському секторі, на валютному ринку, у сфері фінансових послуг дозволив запропонувати методику ідентифікації кризи на ринку страхових послуг, яка складається з таких етапів:

1-й етап – визначення основних показників, що характеризують кризові явища на ринку;

2-й етап – визначення індикаторів кризи;

3-й етап – розрахунок порівняльних коефіцієнтів функціонування ринку страхових послуг;

4-й етап – визначення коефіцієнта стабільності функціонування ринку страхових послуг;

5-й етап – визначення коефіцієнта кризи ринку страхових послуг.

Основними індикаторами кризи страхового ринку, є:

- темп приросту валових страхових премій (Тв.стр.пр.),
- темп приросту кількості укладених договорів (Тукл.д.),
- рівні валових виплат (Рв.стр.в.),
- темп приросту сплачених статутних фондів (Т.ст.кап.),

- темп приросту сформованих страхових резервів (Т.ст.рез.),
- частки перестраховування у структурі валових страхових премій (Чп.стр.пр.),
- частки валових страхових премій у структурі ВВП (Чпр.ввп.).

Запропонована методика дає змогу на основі аналізу основних показників, що характеризують ефективність функціонування ринку страхових послуг, визначити систему індикаторів кризи, їх порогове значення, що, у свою чергу, дозволить якщо не уникнути, то передбачити кризу та мінімізувати її наслідки.

Розглянемо зарубіжний досвід антикризового управління страховою діяльністю. До початку пандемії COVID-19 європейські страхові компанії розробили та впровадили такі основні антикризові стратегії розвитку [51, с. 125]:

- *довгострокова стратегія запланованих змін.* Антикризова стратегія є функцією тривалості та має певні обмеження щодо характеру змін. Ця стратегія вважається успішно реалізованою після того, як компанія вийшла на сталий режим роботи і планується досягнення запланованого сталого стану. З цієї точки зору антикризову стратегію розвитку можна розглядати як засіб для досягнення конкретної мети, а саме подолання кризи;

- *стратегія збалансування інтересів страхової компанії та стейкхолдерів.* Рівень значущості тих чи інших напрямків розвитку визначається і враховується не тільки власниками, але й споживачами. Для цього використовують SWOT-аналіз та TOWS-аналіз;

- *стратегія управління ризиками.* Ризики розділяють на декілька груп: «гнучкі» ризики, технічні ризики та ризики соціальної та громадянської відповідальності перед користувачами страховитих послуг.

Пандемія COVID-19 змусила страхові компанії змінити підходи до формування базових антикризових стратегій розвитку:

- *стратегія концентрації зусиль,* яка поєднує стратегію довгострокових планових змін та збалансування інтересів страхової компанії і стейкхолдерів. Основним пріоритетом при цьому є пошук балансу інтересів між трьома учасниками процесу: власниками, менеджерами та клієнтами. Крім того, ця

стратегія включає розробку маркетингової стратегії управління іміджем страхової компанії, яка повинна формувати позитивний образ компанії;

– *інноваційна стратегія*, яка полягає у розробці та впровадженні нових страхових послуг, механізмів компенсації ризиків з урахуванням специфіки пандемій та криз. До них відносяться кібер-страхування та огляд механізмів управління ризиками. Тобто страхові та перестраховальні компанії повинні розробити механізм відшкодування збитків, безпосередньо спричинених пандемією;

– *стратегія підтримки достатнього рівня фінансової стійкості страхових компаній*. Чим ближче компанія знаходиться до центру зони фінансово стійкого розвитку, тим більше ризиків, з якими вона може зіткнутися, що особливо актуально в період кризи. Вплив одного або декількох факторів зовнішнього або внутрішнього середовища може спричинити відхилення в діяльності страховика та варіативність його переходу на більш високий рівень розвитку з підвищенням фінансової стійкості. Крім того, залежно від сили впливу фактора та умов функціонування страхової компанії, це може призвести до припинення діяльності через зниження фінансової стійкості та відсутності можливості відновити або продовжити розвиток в тій самій сфері зі змінами деяких характеристик, що в подальшому вплине на рівень стійкості [51, с. 126].

Європейські страховики протягом тривалого часу стикалися з падінням процентних ставок, але оскільки ставки за багатьма державними облігаціями досягли нуля або навіть стали від'ємними, необхідність пошуку альтернативних інвестицій стала ще більш важливою. Одним із рішень було прийняття приватних ринкових активів. Ці активи є привабливими, оскільки вони можуть задовольнити потребу у вищих прибутках і забезпечити певну диверсифікацію, таким чином забезпечуючи більшу стійкість портфеля. У деяких випадках також існує привабливий режим регулятивного капіталу, який означає, що витрати на регулятивний капітал можуть бути нижчими, ніж для ризиків у більш традиційних класах активів.

Проте приватні ринкові активи функціонують інакше, ніж традиційні публічні ринки боргових зобов'язань і акцій, до яких звикли страховики. По-перше, немає доступних ринків, які регулярно розміщують нові випуски, а також не обов'язкові відкриті і прозорі механізми встановлення цін. Приватні активи не можна купити відразу, і замість того, щоб здійснювати операції на екрані комп'ютера, їх потрібно знайти. Це означає, що покупець зазвичай робить авансові зобов'язання щодо капіталу перед менеджером, який, у свою чергу, працює над забезпеченням угод, які забезпечують активи, що відповідають угоді про купівлю [73, с. 311].

Крім того, оскільки терміни та обсяги угод є предметом значної невизначеності, інвестиційний процес набагато менш передбачуваний, ніж на публічних ринках. Інше обмеження виникає через той факт, що після інвестування капітал не можна легко вилучити. Оскільки публічних ринків для активів не існує, а стандартизовані формати зустрічаються рідко, будь-яка транзакція з передачі приватного активу від одного власника до іншого є обтяжливою та повільною. Це вимагає тривалішого та активнішого контролю з боку всіх залучених сторін, отже, приватні активи передаються рідше, ніж державні активи.

Таким чином, страховики повинні не лише ретельно розглядати фінансування будь-яких капітальних вимог, але також і те, як мати справу з поверненням капіталу та будь-якими непередбаченими подіями. Як наслідок, управління ліквідністю є більш складним і передбачає вищу невизначеність.

У міру збільшення частки приватних активів у портфелях страховиків органи нагляду приділяють більшу увагу тому, як вони управляють вищезазначеними ризиками. Зокрема проблеми з ліквідністю відіграють суттєву роль тому, що відсутність ліквідності під час кризи COVID-19 у 2020 році погіршило ситуацію, коли страховики тримають більше активів, які за своєю природою демонструють нижчу ліквідність, наприклад приватні активи. У той час, як до приватних активів важче отримати доступ і вони більш вимогливі в управлінні, вони, як правило, забезпечують вищий прибуток і, у випадку боргового інструменту, вищу прибутковість. Для страхових компаній отримання додаткових потоків доходу є

позитивною динамікою, і вони постійно підвищують рівень вразливості до приватних активів.

Мобілізація фінансових ресурсів страхових компаній у період кризи спричиняє суттєві зміни у страховій діяльності розвинених країн. Головні тенденції проявляються у наступному:

- посилення капіталізації та концентрації страхових інститутів;
- зростання страхових корпорацій, які діють як трансконтинентальні утворення;
- процес універсалізації страхових установ;
- загострення конкурентної боротьби між фінансовими посередниками;
- дерегулювання страхового ринку, що направлене на послаблення чи повну відміну обмежень і заборон у сфері інвестиційної і фінансової діяльності [56, с. 95].

У зарубіжних країнах розроблені правила і норми розміщення тимчасово вільних коштів страхових компаній та визначено принципи інвестування страхових резервів, зокрема відповідність валюти, локалізація, диверсифікація. У країнах США, Великобританії та ЄС відповідальність за регулювання страхового ринку поділена між центральною, місцевою і регіональною владою, хоч у кожній країні існують власні особливості державного контролю.

У США окремо в кожному штаті існують незалежні системи регулювання страхового ринку, крім того державний нагляд та контроль страхової діяльності здійснюються на федеральному рівні. У країнах-членах ЄС кожна країна регулює інвестиційну діяльність страхових компаній на умовах координації із директивами ЄС, тобто регулювання відбувається на двох рівнях: на рівні ЄС і державного регулювання всередині кожної країни задля захисту національних страховиків. Регулювання відбувається за наступним напрямом: регулювання структури і складових елементів інвестиційного портфеля страхових компаній; дотримання принципу рівності; регламентування процесу інформування регулятивних органів нагляду про зміни структури інвестиційного портфеля.

В розвинутих країнах сформовані ресурси на страховому ринку направляються на розвиток економіки країни, зокрема в інвестиційні проекти, на підтримання пріоритетних сфер та галузей. У країнах з ринковою економікою державою встановлюються норми розміщення активів страхових компаній, а також мінімально і максимально можливі квоти. У різних країнах правила розміщення активів страхових компаній залежать від вимог до інвестування коштів у національну економіку. Можливі напрями інвестування тимчасово вільних коштів страховиків окремо встановлюються зі страхування життя та ризикового страхування [39, с. 132].

В Україні механізми розміщення страхових ресурсів досі залишаються невідпрацьованими, в результаті вони розміщуються нераціонально і не сприяють розвитку економіки країни. Для вирішення такої ситуації в країні повинні бути запроваджені ряд інвестиційних й інноваційних проектів, гарантованих державою, а страхові компанії можуть вкладати в ці проекти мобілізовані кошти.

3.2. Проблеми діяльності страхових організацій в Україні

Страховий ринок України серед інших фінансових ринків протягом тривалого часу залишався одним із найбільш проблемних, насамперед, через низький рівень проникнення послуг страхування. Так, рівень проникнення послуг страхування в Україні має низькі значення, при цьому можна спостерігати негативну тенденцію до його зменшення. Так, у 2020 р. значення цього показника складало лише 1,1%, тоді, як в 2021 і 2022 р. зменшилося до 0,9% та 0,8% відповідно. В США рівень проникнення страхування становить 12,4%, у Великобританії – 11,3%, у Швеції – 11,2%, Франції – 10,6%, Японії – 7,1%, Німеччині 6,7%, в сусідній Польщі – 2,5%. Щільність страхування, яка показує розмір страхових премій на 1 людину, також має нестабільну динаміку через непостійні умови економічного росту в країні і нестійку платоспроможність населення [61, с. 46].

Крім того, страховий ринок України ще до початку повномасштабного вторгнення характеризувався високим рівнем управлінської неузгодженості і необхідністю предметного перепрофілювання. Так, протягом останніх довоєнних років на розвиток страхового ринку України мали негативний вплив ряд несприятливих чинників як внутрішньодержавного, так і глобального характерів:

- окупація східних територій та Криму та відповідна втрата частини ринку;
- політична нестабільність в країні;
- пандемія COVID-19;
- нестабільність на світовому ринку капіталів.

Крім того, спостерігалася неефективність застосовуваних методів та інструментів державного регулювання, контролю і державного впливу на діяльність страхових компаній, неадаптованість національного страхового законодавства до норм європейського законодавства, відсутність платоспроможних клієнтів для отримання страхових послуг.

Вітчизняна страхова діяльність з часів здобуття Україною незалежності характеризувалася широким переліком галузевої проблематики, до її негативних складників відносилися:

- слабка конкуренція серед страхових компаній в результаті недостатнього рівня капіталізованості національних страхових компаній (це не давало можливості вітчизняним страховикам фінансово покривати об'ємні страхові випадки);
- суспільно-змішаний характер страхових послуг і, як результат, зростання «ваги» суспільної, а не індивідуальної складової страхового процесу;
- часткова нормативна дерегульованість таких страхових випадків, як стихійні лиха і техногенні катастрофи;
- непрозорість страхового ринку України;
- часткова незаконність діяльності окремих страхових компаній (чи діяльність всупереч принципів та положень Законів України «Про страхування» і «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування»).

Початок повномасштабного вторгнення у 2022 р. суттєво поглибив існуючі проблеми на ринку і спричинив нові виклики, які мали значний вплив як на діяльність страхових компаній, так і ефективність процесів ринку страхування в цілому. Тому, як було показано вище, сьогодні вітчизняний страховий ринок характеризується досить помірними показниками розвитку, що у свою чергу, спричиняє зменшення попиту юридичних і фізичних осіб на страхові послуги [1].

Тобто сучасному страховому ринку України властиві проблеми і характеристики, які формувались протягом тривалого періоду часу (з часів формування незалежного страхового ринку після розпаду СРСР), і які посилились початком війни в Україні [13, с. 119].

Для того, щоб проаналізувати хронічні проблеми страхового ринку і новостворені, які виникли через повномасштабне російське вторгнення, скористаємось можливостями PEST-аналізу, що допоможе нам виокремити джерела існуючих проблем за напрямками впливу політичних, економічних, соціальних й технологічних факторів, та дозволить виявити перспективні інструменти нейтралізації загроз і використання можливостей для подальшого розвитку страхового ринку (табл. 3.1.).

Щодо політичних факторів впливу на вітчизняний страховий ринок, найскладнішою проблемою є відсутність досконалого законодавства стосовного формування та використання страхових резервів, сприяння розвитку страхового ринку, перешкоджання проведенню на ринку сумнівних операцій. Частково цю проблему було вирішено в листопаді 2021 р. за допомогою прийняття нового Закону України «Про страхування», яким було врегульовано ряд процедур страхової діяльності, проте повноцінно оцінити його дієвість та вплив на ринок можна буде лише через декілька років. Також в Україні має бути впроваджена система повноцінної підтримки учасників страхового ринку профільними професійними об'єднаннями і асоціаціями, що буде сприяти підвищенню рівня зацікавленості і самих учасників ринку та зростанню довіри з боку споживачів.

Таблиця 3.1 – PEST-аналіз особливостей розвитку страхового ринку України до та під час воєнного стану

Фактор	До лютого 2022 року	Після лютого 2022 року	Можливості
Політичні	недосконале національне законодавство; відсутність повноцінної державної підтримки учасників страхового ринку; необхідність розроблення проектів державно-приватного партнерства у галузі	спрощення регуляторних вимог	подальше оновлення закону України «Про страхування»
Економічні	існування можливостей для виведення капіталу та ухилення від сплати податків; невисока рентабельність; нераціональні механізми розміщення страхових ресурсів; низька інвестиційна привабливість страхової галузі; необхідність покращення рівня управління в страхових компаніях	скорочення кількості договорів страхування; загрози стабільності діяльності страхових компаній та страхувальників; зростання кількості страхових випадків	розвиток особистого медичного страхування; створення програм страхування ризиків у енергетиці, будівництві, інфраструктурі
Соціальні	низький рівень платоспроможності населення; недостатня довіра до операторів страхового ринку	скорочення платоспроможності населення; міграція і еміграція населення (клієнтів страхових компаній)	утримання досягнутого рівня довіри до операторів ринку та його нарощення; покращення культури страхування
Технологічні	потреба у підвищенні якості страхових послуг; невідповідність структури активів багатьох страхових компаній взятим на себе зобов'язанням; необхідність розширення переліку страхових послуг; необхідність інноваційності в управлінні і обслуговуванні	тимчасова обмеженість обслуговування частини клієнтів; брак програм страхування воєнних ризиків	ефективне запровадження дистанційних способів урегулювання страхових випадків; розширення переліку страхових послуг і підвищення їхньої якості

Джерело: власна розробка автора

Звичайно, війна та запровадження воєнного стану в Україні спричинили додаткові політичні тиски, які негативно діють на розвиток ринку страхування. Так, під час воєнного стану державою було спрощено регуляторні вимоги до страховиків з метою підтримки й налагодження роботи страхового ринку, проте це

призвело до суттєвих порушень, окремими страховими компаніями не дотримані фінансові нормативи діяльності, що несе загрози стабільності для страхового ринку і може знизити рівень довіри населення до страховиків. Цю проблему подолати можна тільки шляхом повернення до чітких регуляторних вимог та їх неухильного виконання. Також слід акцентувати увагу на необхідності розроблення проєктів державно-приватного партнерства у страховій галузі, зокрема, стосовно формування страхових установ для покриття післявоєнних ризиків. Подібні проєкти могли б покривати частину завданих війною збитків та, при цьому, не завдавати значних витрат окремим страховим компаніям.

Серед проблем, спричинених економічними факторами, до однієї із найгострішої слід віднести проблему використання недобросовісними компаніями страхування з метою ухилення від сплати податків чи виведення капіталу за кордон. Частина страховиків, які використовують у своїй діяльності механізми тіньового обігу капіталу або відвертого відмивання грошових коштів отриманих злочинним шляхом, використовують страхування для ухилення від сплати податків чи виведення капіталу за кордон та, як результат, провокують необ'єктивне відображення результатів своєї діяльності, зменшення доходів бюджетів усіх рівнів та в цілому стримують темпи розвитку економіки. Цю проблему можна вирішити лише шляхом посилення регуляторного впливу і удосконалення законодавства [13, с. 120].

Потрібно вирішити проблему низької мотивації страхових компаній через обмеження відносно рентабельності страхової діяльності. Разом з цим, ця проблема спричиняє виникнення наступної проблеми – низької інвестиційної привабливості страхової галузі для потенційних інвесторів, які можуть інвестувати у власний капітал страховиків, посилюючи їхню капіталізацію. Проте вирішення даної проблеми повинно ґрунтуватися на оптимальному поєднанні інтересів усіх сторін ринку: страховиків, страхувальників, потенційних інвесторів та держави, що дозволить підвищити інвестиційну привабливість й конкурентоспроможність страхових компаній й не втратити довіру населення до них.

Ще одна проблема розвитку страхового ринку, яка має економічний аспект та має системний тривалий характер, – це недостатній рівень управління в страхових компаніях, що стримує мобільність і оперативність управління, є причиною приховування або викривлення показників діяльності страховиків та в результаті викликає погіршення довіри до страхування серед населення.

Загальні проблеми економіки після початку повномасштабного вторгнення лише посилили проблеми ринку страхування. З його початком страхові компанії втратили значну частину постійних клієнтів, які загинули, мігрували або емігрували. Згодом поступове відновлення і розширення зв'язків з клієнтами забезпечило певне відновлення страхового ринку, проте такі взаємовідносини повинні удосконалюватися. Для цього страхові компанії мають розробляти та впроваджувати програми страхування ризиків у найбільш вразливих сферах, які сьогодні є пріоритетними: енергетики, будівництва, інфраструктури, сільського господарства, розвиток яких сприятиме відбудові економіки України [16, с. 161].

Слід відмітити, що ще одним важливим напрямком, потреба у якому сьогодні висока, є розвиток особистого медичного страхування, що буде сприяти фінансуванню вторинної й третинної ланок системи охорони здоров'я.

Щодо проблем страхового ринку, зумовленими соціальними факторами впливу, то тут довготривалими та системними проблемами є недостатність довіри до страхових компаній зі сторони населення та низька платоспроможність населення. Воєнні дії ці проблеми сильно посилили, і на них ще й додатково наклалися проблеми міграції і еміграції населення. Вирішення цих проблем повинно здійснюватися комплексно за участю усіх учасників ринку, і регулятором (нагляд за дотриманням високої якості наданих страхових послуг) і страховими компаніями (дотримання відповідного рівня ділової репутації та підвищення якості менеджменту), і населенням (усвідомлення потреби у страхуванні і підвищення культури страхування). Для вирішення соціальних проблем страхового ринку особливо важливим є утримання і подальше посилення рівня довіри населення до страхових організацій і ринку в цілому.

Проблеми страхового ринку, пов'язані із дією технологічних факторів, пов'язанні, насамперед, із внутрішніми особливостями здійснення страхової діяльності вітчизняним страховими компаніями, в першу чергу це невідповідність структури активів багатьох страхових компаній їх зобов'язанням. Подібне технічне порушення в менеджменті страхової компанії досить часто є причиною її банкрутства.

Окрім того, глобалізаційні процеси на міжнародному ринку страхування підштовхують вітчизняні страхові компанії до застосування інноваційних фінансових технологій, які дають можливість заощаджувати фінансові ресурси та ефективно управляти сформованими капіталами, матеріальними й трудовими ресурсами. Разом з тим, воєнний стан в Україні став причиною додаткових викликів технологічного характеру, насамперед, це практична відсутність такого особливого виду страхування, як страхування воєнних ризиків. Проте поступова поширеність у діяльності страхових компаній договорів стосовно страхування воєнних ризиків буде сприяти розробленню специфічних страхових продуктів, якими будуть покриватися післявоєнні ризики, наприклад такі як неконтрольовані розриви боєприпасів чи спрацювання мін. Крім того, у 2022 р. вже було впроваджено дистанційні способи врегулювання страхових випадків, в першу чергу, договорів страхування «автоцивілки» та медичного добровільного страхування [29, с. 28].

Загалом слід відзначити, що страховий ринок України сьогодні знаходиться у стані поступового відновлення від шокового стану, у якому він опинився внаслідок російського вторгнення, наразі напрацьовується низка інструментів, які в майбутньому зможуть позитивно вплинути на розвиток як самого ринку страхування, так і економіки країни загалом.

Таким чином, проаналізувавши особливості діяльності страхового ринку України у до- і воєнний час, можна визначити основні проблеми, які характерні для нього: зниження обсягів клієнтообігу, скорочення спрощення регуляторних вимог, зменшення обсягів роздрібного страхування, наявність відтермінувально-платіжних тенденцій у клієнтській базі страховиків, низький рівень довіри

населення, відсутність будь-яких гарантій у випадку банкрутства страхової компанії, низька платоспроможність населення, недостатні права споживачів страхових послуг, відсутність привабливих інвестиційних інструментів для страхових компаній, недостатній рівень менеджменту страхових компаній.

3.3. Вектори розвитку страхування в напрямі забезпечення фінансової стабільності української держави

На основі проведеного вище дослідження проблем, притаманних вітчизняному страховому ринку сьогодні, необхідно визначити основні вектори його майбутнього розвитку та заходи, необхідні для цього. Страховий ринок зацікавлений в забезпеченні системного підходу до відновлення економіки України та забезпечення фінансової стабільності, в створенні сприятливих умов для повоєнного розвитку страхової галузі, виключенні дискримінації на ринку страхування і прийнятті заходів, які сприятимуть зростанню попиту на його послуги.

Серед існуючих видозмін страхового ринку України під час війни слід виділити пристосування вітчизняних страховиків до дистанційних способів страхового регулювання, створення концепцій нарощування власної фінансової ліквідності (активи банків) і вкладів у військові облігації (включно з економічною підтримкою Збройних сил України та державних органів).

Важливими напрямками розвитку страхового ринку України є:

- стандартизація ліцензійної діяльності відносно вітчизняних страхових компаній;
- структуризація власності страхових компаній;
- перепрофілювання систем управління ризиками;
- трансформація капіталу і видозміна порядку оцінювання вартості активів страховиків;
- посилення прозорості страхового ринку України;

– удосконалення регуляторного середовища [28].

Стандартизація ліцензійної діяльності страхових компаній в рамках розвитку ринку страхування передбачає розкриття ними показників структури власності, транспарентність акціонерних показників і оцінювання бізнес-планів страховиків.

Структуризація власності страхових компаній має передбачати прозору конкретизацію власників страхової участі за рахунок детінізації страхових та перестрахових активів страхової компанії.

Перепрофілювання систем управління ризиками страхових компаній включає в себе процес формування страховою компанією андерайтингу (резервний страховий фонд) і ризик-менеджмент у питаннях залучення вітчизняних приватних, іноземних та державних інвестицій приватним страховим сектором України.

Трансформація капіталу і видозміна порядку оцінювання вартості активів страховиків передбачають встановлення мінімального (MCR) і необхідного платоспроможного (SCR) капіталів у страховій, перестраховій і кредитній діяльності страхової компанії. Оцінювання вартості активів страхових компаній як пов'язаний трансформаційний сегмент означає встановлення адекватного співвідношення активів та резервів страхової компанії з метою практичного покриття розмірів страхових можливих виплат.

Удосконалення регуляторного середовища ринку страхування України передбачає часткову дерегуляцію страхування, одночасно поєднану із посиленням державного контролю за рахунок розширення функцій регуляторів страхового ринку – Фонду соціального страхування України та Національного банку України. А також створення «структури захисту» страхових активів населення з метою формування статусу надійності вітчизняного страхування.

Транспарентність вітчизняного ринку страхування має передбачати відкритість, гласність, професійність, законність і правову обумовленість дій страхових компанії і регуляторів ринку (Фонд соціального страхування України, НБУ) відносно реалізації відповідного масиву прав і законних інтересів учасників страхових програм.

Окремими напрямками реформування страхового ринку України є впровадження вітчизняними страховими компаніями (державними і приватними) принципів контрибуції і суброгації.

Фактично принцип суброгації означає недопущення незаконного збагачення внаслідок страхової діяльності і кореспондує із ст. 27 Закону України «Про страхування», в якій передбачений перехід права страхувальника відносно особи, яка винна у спричиненні збитків, до страховика [43]. Така концепція вимагає реформування питань щодо регресивного механізму (вимоги до третіх осіб, які винні у настанні страхового випадку).

Запровадження принципу контрибуції у ринок страхування України має передбачати рівномірність розподілу обов'язків страхової компанії перед страхувальником чи застрахованим при умові, коли відносно одного об'єкта страхування підписано декілька договорів одночасно. Результатом запровадження цього принципу буде детінізація ринку страхування України у питаннях дедублювання страхових зобов'язань перед суб'єктом страхового договору (застрахованою особою, страхувальником).

Щодо розвитку страхування у повоєнний час, то скоріш за все процес відновлення економіки України буде диктувати певні тенденції страховому ринку, який зазнає певних змін. Так, перевага буде надаватися обов'язковим видам страхування, страхуванню каско автомобілів, банківському страхуванню (застава, іпотека, нещасні випадки), добровільне медичне страхування. Для післявоєнного розвитку майнового страхування, страховим компаніям необхідно буде в певній мірі доопрацювати правила страхування, включати воєнні ризики (втрати і пошкодження майна, смертей чи інвалідності громадян в результаті вибухів військових снарядів чи мін на звільнених територіях). Необхідно буде розвивати вузько спеціалізовані види страхування, такі як страхування будівельно-монтажних чи ремонтно-відновлювальних робіт, страхування некапітальних будівель для ВПО. Актуальним буде надання щомісячних розтермінувань по оплаті страхових платежів і в цілому необхідно буде переглянути цінову політику в результаті значного зниження платоспроможного попиту населення. Адже, як було

зазначено вище, основним наслідком війни стало різке падіння попиту практично на усі види страхування, особливо в роздрібному сегменті. Тому, щоб страховий ринок зміг пережити війну з мінімальними втратами і відновитись та відповідно надавати і надалі страховий захист, слід системні рішення запроваджувати й на державному рівні [69, с. 358]:

- перегляд і зниження економічних нормативів страхових компаній, зокрема: перегляд вимог до розрахунку резервів, насамперед, резерву незароблених премій і платоспроможності, диверсифікації й структури активів страхових компаній, в частині тимчасового встановлення інших значень дебіторської заборгованості, скорочення обмежень на розміщення коштів резервів страхових компаній в одному банку і збільшення показника перестраховування у одній компанії-перестраховика;

- зменшення податкового навантаження на страхові компанії;

- формування механізму «миттєвого рефінансування» за допомогою Національного банку і банків, насамперед державних;

- можливість пільгового кредитування страхових компаній під строкові депозити, які розміщені у вітчизняних банках, і наявні у страхових компаній ОВДП;

- часткове вивільнення коштів страхових компаній з додаткових гарантійних фондів МТСБУ, які будуть направлені на виплати населенню;

- формування дієвого контролю за явною або опосередкованою дискримінаційною процедурою «акредитації» при участі у тендерах;

- стимулювання внутрішнього перестраховування;

- забезпечення можливості перерахування за кордон іноземної валюти для оплати послуг медичних компаній з метою продовження можливості українців, що виїхали через війну, отримувати лікування під час перебування у інших країнах.

Ці кроки повинні в першу чергу бути зроблені з тією метою, щоб забезпечити можливість страхових компаній здійснювати страхові виплати, надаючи підтримку населенню, підприємствам і бізнесу. Насамперед, державна допомога на рівні

регуляторних рішень потрібна невеликим і середнім за розміром страховим компаніям, страховим організаціям, які суттєво постраждали від бойових дій. Національний банк, як регулятор в умовах воєнного стану повинен сконцентруватись на розробці ефективного й діючого плану підтримки страхового ринку, який дуже чутливий до економічного спаду [64].

Україна сьогодні з метою залучення іноземних інвесторів, гостро потребує розроблення механізмів страхування великих інфраструктурних проєктів як під час війни так і в повоєнний період, зокрема:

1. Страхування політичних ризиків, що забезпечить захист інвесторів від ризиків політичної або воєнної нестабільності та дозволить залучати інвестиційне фінансування в умовах підвищеного ризику. Дозволяє мінімізувати фінансові втрати внаслідок таких подій, як невиконання підрядником своїх платежів чи пошкодження продукції, прямо або опосередковано спричинені бойовими діями, в тому числі нетрадиційними (кібератаки). У випадку страхування політичних ризиків страховик погоджується виплатити інвестору частину інвестованої суми у випадку подій, що вплинуть на можливість успішно закінчити проєкт чи отримати прибуток від його реалізації. Таке страхування дозволить інвесторам отримати хоча б часткове відшкодування збитків.

2. Розподілене фінансування ризиків – розділ ризиків інвестування із третьою стороною, найчастіше державою чи міжнародною фінансовою організацією. Страхувальник й третя сторона домовляються розділити між собою ризики інвестування, причому третьою стороною береться на себе частина ризиків в обмін на винагороду.

3. Кредитне страхування – захист кредиторів від ризиків неплатоспроможності позичальників. Воно дає можливість кредиторам фінансувати діяльність позичальників в умовах підвищеного ризику, не беручи весь ризик на себе. Страховик при кредитному страхуванні гарантує кредиторам виплату частини суми кредиту у випадку невиконання зобов'язань.

4. Інвестиційні гарантії – механізм, в якому у випадку не виконання отримувачем інвестицій зобов'язань, передбачених договором, відповідно до

інвестиційної гарантії їх виконує іноземний банк чи держава, які стали інвестиційним гарантом.

5. Міжнародна допомога – дає можливість фінансувати відновлення інфраструктури під час активних бойових дій та у повоєнний час. Міжнародна допомога може включати надання фінансових ресурсів як на відновлення транспортної, виробничої інфраструктури, так і на надання технічної допомоги та навчання місцевих органів влади і громад. Реалізується міжнародна допомога через мультидонорські фонди для іноземних інвесторів для покриття неекономічних ризиків. Вона дає можливість частково, протягом 10-15 річного періоду, компенсувати страхування воєнних ризиків після закінчення активної фази війни.

Міжнародні механізми страхування капіталу дають можливість потенційним зарубіжним інвесторам отримати доступ до низько-ризикових способів інвестування в Україні, що дозволяє створити привабливе середовище для залучення іноземних інвестицій, які мають важливе значення для відновлення економіки країни. Для розвитку страхового ринку важливе значення має цифровізація, яка є ключовим фактором його трансформації у XXI ст., що дозволить суттєво змінити характер діяльності вітчизняних страхових компаній.

Цифровізація страхового ринку є процесом використання цифрових технологій для поліпшення бізнес-процесів страхування і забезпечення кращого обслуговування клієнтів. Сьогодні у світі спостерігаються наступні основні тенденції у сфері цифровізації:

- розроблення цифрових бізнес-моделей і персоналізованих страхових продуктів;
- онлайн-продажі – можливість здійснювати купівлю страхових полісів через Інтернет, що дає можливість клієнтам зручно та швидко оформлювати страховий захист;
- автоматизація бізнес-процесів;
- штучний інтелект дає можливість страховим компаніям ефективніше оцінювати ризики і прогнозувати страхові виплати;

- впровадження страховими компаніями InsurTech;
- мобільні додатки дозволяють клієнтам контролювати свої страхові поліси, отримувати в режимі онлайн повідомлення про стан свого страхового захисту і здійснювати оплату через мобільний застосунок;
- віртуальні асистенти дозволяють клієнтам отримувати швидку відповідь на запитання і реагування на проблеми, що суттєво допомагає забезпечити високу якість обслуговування;
- блокчейн [60, с. 38].

Тенденції до розроблення цифрових бізнес-моделей пояснюється тим, що сьогодні клієнти перевагу віддають замість універсальних персоналізованим страховим продуктам. Тому гнучкі варіанти покриття, мікрострахування стають перспективними напрямками розвитку страхового ринку. Сучасні програмні інтерфейси дають можливість створювати пропозиції, які орієнтовані на розуміння страховиком поведінки клієнтів, що дозволяє більш точно оцінити ризики. Автоматизація бізнес-процесів та використання штучного інтелекту в найближчій перспективі займуть центральне місце серед страхових інновацій за рахунок кращих можливостей обробки даних та новітнім каналам даних. Наприклад, сьогодні зарубіжні страхові компанії починають використовувати віртуальних помічників, які дають відповіді на запити клієнтів про поліси та платежі, взаємодіють з ними за допомогою мобільних додатків та інших платформ обміну повідомленнями для допомоги клієнту у придбанні страхового поліса. Тому автоматизація та штучний інтелект можуть суттєво покращити результати взаємодії вітчизняних страхових компаній з їх клієнтами, підвищити їх конкурентоспроможність за рахунок оптимізації витрат.

InsurTech – термін, що походить від об'єднання слів «insurance» (страхування) та «technology» (технологія) і використовується для опису використання новітніх технологій в галузі страхування для поліпшення процесів, взаємодії з клієнтами, оцінки ризиків та інших аспектів страхової діяльності. Запровадження страховими компаніями розробок InsurTech переважно

проявляється у сферах страхування нерухомості, автомобілів, кіберстрахування. Страховики отримують вигоду від технологій InsurTech за рахунок швидших результатів створення технологічної культури, а компанії-розробники InsurTech отримують доступ до більшої клієнтської бази, що обумовить створення новіших моделей та джерел доходу. Основні переваги InsurTech показані на рис. 3.1.

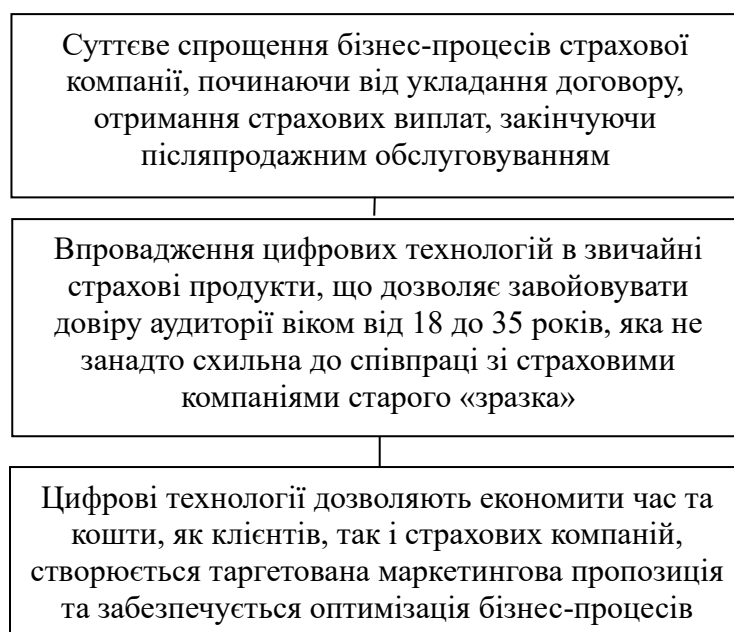

Рисунок 3.1 – Основні переваги розвитку InsurTech [60, с. 39]

InsurTech дозволяє страховим компаніям розширити своє страхове покриття і включити нові види ризиків, наприклад, сьогодні все більш популярнішим стає страхування кібербезпеки, а InsurTech може допомогти страховим компаніям з цим.

За допомогою InsurTech страхова компанія може охопити використання різноманітних технологій для покращення процесу страхування – від ціноутворення та управління ризиками, до врегулювання збитків та підтримки клієнтів. Так, деякі страхові компанії використовують машинне навчання та аналіз даних для оцінювання ризиків і прогнозування страхових випадків, чи блокчейн для покращення безпеки і ефективності виплат за страховими випадками. InsurTech дає можливість страховим компаніям розширити свої можливості і зробити процес страхування більш зручним і доступним для клієнтів.

Використання технології блокчейн дає перевагу безпечного управління даними за допомогою декількох інтерфейсів без втрати цілісності даних. Від

управління ідентифікацією і андеррайтингу до боротьби з шахрайством, обробки претензій, забезпечення надійного доступу до даних. Додатковими перевагами використання блокчейну в страховій діяльності є смарт-контракти та децентралізовані автономні організації.

Серед інноваційних розробок, які отримали популярність на міжнародному страховому ринку та можуть використовуватися вітчизняними страховиками, є:

- Atestiv – стартап, що спеціалізується на боротьбі з шахрайством, шляхом перевірки достовірності фотографій і відео під час розслідування страхових випадків;

- Zesty AI – стартап, що на основі технологій штучного інтелекту трансформує індустрію майнового страхування. Страхові і перестрахові компанії використовують Zesty AI, задля точнішої фіксації ризиків і надання своїм клієнтам кращих страхових полісів [60, с. 39].

Однак слід відмітити, що цифровізація страхового бізнесу має деякі труднощі, з якими можуть зіткнутися страхові компанії:

- непрацездатні системи – однією із найбільших проблем цифровізації страхового бізнесу є відсутність можливості адаптації системи до майбутніх операційних моделей;

- недостатній рівень професійної кваліфікації працівників страхових компаній у відповідній галузі;

- низький споживчий попит на програми страхування, які передбачають застосування сучасних цифрових технологій;

- досить високий рівень страхового шахрайства;

- необхідність подальшої адаптації інноваційних технологій до відповідних страхових продуктів;

- висока вартість відповідних технологій;

- посилення ризику кібератак і витоку конфіденційної інформації клієнтів, що може спричинити втрату довіри до страхових компаній і негативно вплинути на їхню репутацію.

Крім того, цифровізація може спричинити скорочення кількості робочих місць у страховій галузі, оскільки багато бізнес-процесів в такому випадку автоматизуються і виконуються без участі персоналу. Також в умовах України може виникнути проблема доступності страхових послуг для окремих груп населення, які не володіють достатнім рівнем комп'ютерної грамотності чи не мають доступу до Інтернету.

Розвиток цифрового страхування в Україні визначається різними чинниками, такими, як рівень запровадження цифрових технологій в Україні, розвиток та складність цифрових технологій, насамперед штучного інтелекту й Інтернету речей.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного у кваліфікаційній магістерській роботі дослідження місця страхового ринку в забезпеченні стабільності фінансової системи України можна зробити наступні висновки.

Було встановлено, що страховий ринок є складовим елементом фінансової системи будь-якої країни, основним призначенням якого є забезпечення майнового захисту інтересів громадян, юридичних осіб і держави. Ефективність функціонування страхового ринку є відображенням загального рівня економічної ситуації в країні. Він виступає своєрідним «гарантом» фінансової безпеки країни, оскільки сприяє уникненню ризикових подій й ефективному реагуванню на їхні наслідки, дозволяючи суб'єктам підприємницької діяльності працювати безперебійно, не зазнаючи при цьому значних фінансових потрясінь.

Особливе місце страхового ринку в фінансовій системі обумовлене двома обставинами. З одного боку, існує об'єктивна необхідність в страховому захисті, що й приводить до створення страхового ринку в соціально-економічній системі суспільства, з іншого – страховий ринок із спільним фінансовим ринком пов'язує грошова форма організації страхового фонду забезпечення страхового захисту. Крім того, важливість страхового ринку у фінансовій системі зумовлюється як роллю різноманітних фінансових інститутів у фінансуванні страхового захисту, так і їхнім важливим значенням як об'єктів розміщення інвестиційних ресурсів страхових компаній та обслуговування страхової, інвестиційної та інших видів діяльності.

Аналіз нормативно-правового регулювання діяльності страхових установ показав, що воно здійснюється на міжнародному, національному і внутрішньо-організаційному страховому рівнях, кожен з яких у своїй структурі має складові елементи (закони, директиви, постанови), за допомогою яких формується комплексна система нормативно-правової регламентації діяльності страхових компаній.

В Україні профільним законодавчим актом, яким регулюються відносини у сфері страхування, є Закон України «Про страхування», який регулює відносини у сфері страхування та направлений на формування ринку страхових послуг та посилення страхового захисту майнових інтересів фізичних осіб та підприємств, організацій, установ. З початком повномасштабного російського вторгнення в Україні відразу було введено воєнний стан, правовий режим якого передбачає можливість обмеження деяких конституційних прав та свобод людини й громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб.

Особливості функціонування страхового ринку України в докризовий період і в умовах воєнного стану були проаналізовані на прикладі діяльності АТ «Страхова компанія «ARX». Аналіз фінансових показників АТ «СК «АРКС» за 2018-2020 р.р. показав, що в 2020 році валові страхові премії склали 2680022 тис. грн., та протягом року зросли на 347781 тис. грн, або на 15%, тоді як чисті страхові премії склали 2346190 тис. грн. та зросли на 16%. Чистий прибуток АТ «СК «АРКС» у 2020 році зріс у 3 рази – до 298658 тис. грн., тоді як роком раніше він складав 96976 тис. грн, а його приріст – 39%.

Протягом 2018-2020 рр. обсяги діяльності АТ «СК «АРКС» збільшувались, зокрема суттєво зросла вартість активів страхової компанії, що доводить розширення обсягів операційної діяльності компанії, збільшилися розміри страхових премій, в результаті чого зріс і фінансовий результат операційної діяльності та чистий прибуток. Так, у 2020 році чистий прибуток АТ «СК «АРКС» порівняно із 2019 роком зріс у 3 рази та склав відповідно 298658 тис.грн., тоді як у 2019 році порівняно із 2018 роком темп приросту показника склав 39%.

Дослідження стану страхового ринку України у довоєнний час та під час війни показало, що він знаходиться у кризовій ситуації, однак продовжує працювати і забезпечувати страховий захист суспільства і суб'єктів господарювання. Так, страховики, використовуючи досвід діяльності в умовах пандемії, почали створювати нові страхові продукти. Щодо їх діяльності під час війни, то тут важливе значення має правомірність віднесення до категорії «форс-мажорних» обставин воєнних дій. Однак наявність цих обставин страхові компанії

не звільняє від виплати відшкодування за договорами. Звільненню підлягає тільки відповідальність за порушення зобов'язань, коли воно мало місце в результаті дії обставин непереборної сили.

Продовження воєнних дій в Україні негативно впливає на економічні процеси, тому майбутній розвиток страхової галузі спрогнозувати важко. Розвиток галузі буде залежати від багатьох чинників, включаючи стан економічних відносин, макрофінансові показники, стабільність політичної ситуації та загальної демографічної ситуації. Зростання банкрутств підприємств та зниження доходів громадян матимуть однозначно негативний вплив на страхування життя та майна. Ризики та премії за окремими видами страхування, включаючи медичне страхування, також зростатимуть. З іншого боку, після завершення військових дій з'являться нові можливості для розвитку страхового ринку, особливо у сфері інфраструктурного страхування.

На основі дослідження світового досвіду здійснення страхової діяльності в умовах кризи було встановлено, що в розвинутих країнах сформовані ресурси на страховому ринку направляються на розвиток економіки країни, зокрема в інвестиційні проекти, на підтримання пріоритетних сфер та галузей. У країнах з ринковою економікою державою встановлюються норми розміщення активів страхових компаній, а також мінімально і максимально можливі квоти. У різних країнах правила розміщення активів страхових компаній залежать від вимог до інвестування коштів у національну економіку. Можливі напрями інвестування тимчасово вільних коштів страховиків окремо встановлюються зі страхування життя та ризикового страхування.

Основними проблемами, які характерні для страхового ринку сьогодні є: зниження обсягів клієнтообігу, скорочення спрощення регуляторних вимог, зменшення обсягів послуг роздрібного страхування, наявність відтермінувально-платіжних тенденцій у клієнтській базі страховиків, низький рівень довіри населення, відсутність будь-яких гарантій у випадку банкрутства страхової компанії, низька платоспроможність населення, недостатні права споживачів

страхових послуг, відсутність привабливих інвестиційних інструментів для страхових компаній, недостатній рівень менеджменту страхових компаній.

Було визначено основні напрями розвитку страхового ринку України: стандартизація ліцензійної діяльності відносно вітчизняних страхових компаній; структуризація власності страхових компаній; перепрофілювання систем управління ризиками; трансформація капіталу і видозміна порядку оцінювання вартості активів страховиків; посилення прозорості страхового ринку України; удосконалення регуляторного середовища.

Також зазначено, що для розвитку страхового ринку важливе значення має цифровізація, яка є процесом використання цифрових технологій для поліпшення бізнес-процесів страхування і забезпечення кращого обслуговування клієнтів. Сьогодні у світі спостерігаються наступні основні тенденції у сфері цифровізації: розроблення цифрових бізнес-моделей; онлайн-продажі; автоматизація бізнес-процесів; штучний інтелект; мобільні додатки; віртуальні асистенти; блокчейн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдуллаєва А. Є., Поплавська С. М. Шляхи підвищення ефективності діяльності страхових компаній на ринку страхових послуг України. Економіка та суспільство. 2022. Випуск 39. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/issue/view/39>
2. Антонів Р. Страхування під час війни. Що змінюється у страхуванні з введенням во-єнного стану? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/14/685760>
3. Баранова В. Г. Фінансовий механізм функціонування страхової системи: монографія. Одеса: Видавництво «ВМВ», 2009. 380 с.
4. Братюк В. П. Сучасні реалії в Україні та страховий ринок. Збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції. Управління соціально-економічними трансформаціями господарських процесів: реалії і виклик. Мукачево: МДУ, 2022. С. 19-21.
5. Бурбель Л. Шість головних викликів, з якими зустрівся страховий ринок упродовж шести місяців війни. Interfax Ukraine. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/856594.html>.
6. Вдовіна І.О. Інституційна структура системи загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення/ І.О. Вдовіна // Міжнародна науково-практична конференція “Актуальні питання науки, освіти та технологій в умовах сучасних викликів”, Кременчук, 9 травня 2023р.: тези доп./ Центр фінансово-економічних наукових досліджень. - Кременчук, 2023.
7. Віблій П.І., Стець Н.С. Аналізування діяльності вітчизняних страхових компаній в умовах воєнного стану. Вип. 69. 2022 с. 180-183
8. Висоцька І.Б., Нагірна О.В. Сучасний стан страхового ринку України та його фінансова безпека. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна. 2018. Вип. 2. С. 28–39

9. Внукова Н.М. Сучасний стан та тенденції розвитку страхування в умовах воєнного стану. Страхувальний ринок України: виклики в період дії воєнного стану та перспективи подальшого розвитку»: матеріали доповідей міжнародного науково-практичного круглого столу. 17.11.2022 р. С. 9-10

10. Войнова Є. І. Ринок страхових послуг України і його позиціонування серед провідних страхових ринків світу. Є. І. Войнова. Світ фінансів. 2018. Вип. 1. С. 104-116.

11. Гапонюк М.А., Бороденко Т.М., Левченко К.М. Сучасні аспекти функціонування НПФ в Україні. Міжнародний науковий журнал «Грааль науки № 27(травень, 2023). с.128-132

12. Длугопольський О. В., Хропонюк Д.О. Сучасні проблеми та перспективи розвитку страхового ринку України. Innovation and Sustainability. №1. 2023. С. 118-127

13. Дума В. В. Страхова діяльність в умовах російської агресії: правові підстави й практичні перспективи. Scientific works of National Aviation University. Series: Law Journal" Air and Space Law". 2022, № 2(63). С. 160-166.

14. Заволока Л.О., Мороз С.Р., Якимова В.І. Life-страхування на українському страховому ринку: переваги та ризики. Світовий досвід. Молодий вчений. 2018. № 5(45). С. 577–581.

15. Захожай К.В. Вплив глобальних ризиків на економічний розвиток України та інших країн світу. К.В. Захожай, І.І. Кулагіна. Сучасні питання економіки та фінансів: глобальні виклики та тренди: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. студентів та дослідників 10 листопада 2022. Київ-Бремен, 2022. С. 68-70.

16. Захожай В.Б., Коваль М.І., Захожай К.В. Основи фінансового аналізу, менеджменту і контролю [Текст]: навч. посіб.: у 2 т. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2019. Т. 2. 506 с.

17. Єщенко П. С., Палкій Ю. І. Сучасна економіка: навч. посіб. К., 2005. 325 с.

18. Каспрук А. Ю. Страховий ринок України: проблеми та шляхи їх подолання. А. Ю. Каспрук, С. Ю. Падиніч. Молодий вчений. 2019. № 12(2). С. 424-428.
19. Коваленко Д.П. Сучасні тенденції та детермінанти пруденційного регулювання страхового ринку України» Коваленко Д.П. Причорноморські економічні студії. 2019. Вип. 38 (2). С. 103-109.
20. Котлер Я. Основи маркетингу. Класичне видання. Діалектика. 2023. 623 с.
21. Коцюрба О. Ю. Страховий ринок України: сучасний стан та проблеми розвитку. О. Ю. Коцюрба, Д. С. Насипайко. Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки. 2020. Вип. 5. С. 284-291
22. Кузьмак О., Свереда Ю. Організаційно-правові аспекти розвитку страхового ринку в Україні. Економічний форум, 2023(1), 146-150.
23. Куліна Г. М. Світовий ринок страхових послуг в умовах зміни парадигми глобального економічного розвитку. Г. М. Куліна, Я. М. Фаріон. Світ фінансів. 2017. Вип. 3. С. 48-59.
24. Кучерівська С.С., Калугарь А.В. Особливості взаємодії учасників страхування в період війни. Економіка та суспільство. Випуск 46. 2022. С. 1–4
25. Левченко К.М. Діяльність з управління активами недержавних пенсійних фондів в процесі реформування пенсійної системи України. К.М. Левченко. Сучасні питання економіки та фінансів: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 30 жовтня 2019 року). ДВНЗ «Київський національний економічний університету імені Вадима Гетьмана», 2019 С. 157 – 159.
26. Липчук В. В. Страховий ринок Польщі: стан та тенденції. В. В. Липчук, І. М. Тофан. Фінанси України. 2017. № 7. С. 91-101.
27. Марина, А. С., Пеценко, М. В. Страховий ринок України в умовах війни. Цифрова економіка та економічна безпека, (5 (05), 2023) 44-51. <https://doi.org/10.32782/dees.5-7>
28. Маршук Л. М., Поплавська Є. М. Виклики ринку страхування в Україні у воєнний період. Modern engineering and innovative technologies. 2022. с. 26-29

29. Матвеев В. В. Страховий ринок України: сучасний стан та перспективи розвитку. В. В. Матвеев, О. М. Гайдаржийська, В. П. Отрошко. Молодий вчений. 2018. № 2(2). С. 727-731.

30. Мачуська І.Б., Кондратенко К. Правове регулювання страхових відносин в умовах воєнного стану: дія форс-мажорних обставин. Аналітично-порівняльне правознавство. № 2. 2023. С. 110-114

31. Мельничук Н. Ю. Страховий ринок України: стан та перспективи розвитку. Н. Ю. Мельничук, С. С. Залюбовська, Ю. Б. Колупаєв. Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. 2020. № 1-2. С. 81-90.

32. Михальчук Н. Новий регулятор + коронавірус: як змінився ринок страхування під час пандемії. 2020. URL: <https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/novij-reguljator-covid-19-jak-zminivsja-rinok-st-372924>.

33. Навроцький Д. А. Формування страхового ринку України: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.10. Інститут економічного прогнозування НАНУ. Київ, 2005. 16 с.

34. Нікольчук Ю. М. Страховий ринок України: сучасні реалії та перспективи розвитку. Ю. М. Нікольчук. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2018. № 6(1). С. 142-146.

35. Олійник О. В., Нагаєва Г. О. Страхування : навч. посіб. Харків : ХНАУ. 2020. 252 с.

36. Петровська, С. А. Страховий ринок України в умовах воєнного стану. С. А. Петровська. Правова наука і державотворення в Україні в контексті інтеграційних процесів: матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 19-20 трав. 2023 р.). МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сумська філія. Суми, 2023. С. 270-272

37. Пишний П. Страхівка від дронів та ракетних атак. Як інвестори зможуть захистити свій капітал в Україні від воєнних ризиків. Головні новини України та світу за день. URL: <https://delo.ua/finance/yak-investori-zmozut-zaxistiti-svoyivkladennya-v-ukrayini-vid-viiskovix-rizikiv-413250/>

38. Плиса В. Й. Страхування: навч. посіб. Київ: Каравела, 2006. 392 с.
39. Полторак А. С. Розвиток страхових ринків як базис забезпечення резильєнтності систем гарантування соціально-економічної безпеки регіонів. «Modern Economics», 2022. № 34. 82-89.
40. Попович, Д., Біда, М., & Закорко, К. . Тенденції розвитку страхового ринку в Україні в умовах воєнного стану. Молодий вчений, №3 (115), 2023. С. 110-114.
41. Приказюк Н. В. Страхова система України: теорія, методологія, практика: монографія. Н. В. Приказюк. К.: Логос, 2017. 611 с.
42. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text>
43. Про введення воєнного стану в Україні. Указ Президента України від 24 лютого 2022 року N 2102-IX із змінами та доповненнями. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/U064_22?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01&_ga=2.31234495.1634821309.1681121436-565598937.1644944548
44. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/389-19>
45. Пурій Г. М. Страховий ринок України: сучасний стан та проблеми розвитку. Г. М. Пурій. Ефективна економіка. 2018. № 10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2018_10_45
46. Руда О. Л. Розвиток страхового ринку в Україні. Ефективна економіка. 2020. № 2. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7634>
47. Рудь І. Ю. Страховий ринок України: аналіз та перспективи розвитку. І. Ю. Рудь. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. Вип. 23(2). С. 87-91

48. Савчук В. Страховий ринок України: проблеми та перспективи. В. Савчук, М. Кавун, П. М. Боровик. Вісник [Київського інституту бізнесу та технологій]. 2016. № 2. С. 30-31.-
49. Самуельсон П., Нордгауз В. Макроекономіка. Київ: Основи, 1995. 462 с.
50. Ситник Н. С., Кунинець Я. В. Роль страхування у забезпеченні фінансової безпеки держави в умовах пандемії COVID-19. Держава та регіони. 2021. № 3(120). С. 122–127
51. Стеценко Б. Стратегічні пріоритети розвитку послуг небанківських фінансових інституцій в Україні: трансформація вимог з боку юридичних осіб-споживачів. Економіка і суспільство. №16. 2018. С. 803-807.
52. Стратегія розвитку фінансового розвитку України до 2025. Звіт про реалізацію за 2021 р. НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini-do-2025-roku-7686>
53. Страхування: підручник. В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич, Р. В. Пікус та ін.; ред. В. Д. Базилевич. Київ: Знання, 2008. 1019 с.
54. Страхування: підручник. ред. С. С. Осадець. Вид. 2 ге, перероб. і доп. Київ: КНЕУ, 2002. 599 с.
55. Страховий і перестраховий ринки в епоху глобалізації: монографія. О. В. Козьменко, С. М. Козьменко, Т. А. Васильєва та ін.; Суми: Університетська книга, 2011. 388 с.
56. Тарасенко Д. Л., Тарасенко О. Ю., Мироненко С. П. Аналіз страхового ринку України. Економіка та суспільство. 2022. Випуск 40. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/issue/view/40>
57. Татарин Н., Ігнатишина В., Скидан, У. Проблеми та перспективи розвитку страхового ринку України на сучасному етапі. Молодий вчений, №3 (79), 2020. С. 269-272.
58. Татаріна Т. В. Функціонування вітчизняного ринку перестраховування в умовах воєнного стану. Наукові перспективи, 2022, 12 (30). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/3259/3274>

59. Трансформація страхового ринку України в світлі сучасних економічних викликів : матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених, м. Миколаїв, 18-19 квітня 2023 р. Миколаїв : МНАУ, 2023. 47 с.

60. Федорович І. М. Основні тренди та напрями розвитку страхового ринку України. Інвестиції: практика та досвід. 2023. № 3. с/ 45-49

61. Фесенко Н.В., Яремченко Л.М. Стан та перспективи функціонування страхового ринку України в умовах глобалізації. Економіка та держава. 2019. № 8. URL: <http://www.economy.in.ua/pdf/82019/7.pdf>

62. Фінансовий ринок: підручник. [М.А. Гапонюк, А.Є. Буряченко, Н.В.Дегтярєва та ін.] за заг ред. М.А.гапонюка . К.: КНЕУ, 2014. 419 с

63. Черняхівський В. План Маршала для українського страхового ринку. NV Бізнес : веб-сайт. 2022. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/yak-vplinula-viyna-na-strahoviy-rinok-ekspert-ostanni-novini-50237940.html>

64. Шевцова О. Й. Страховий ринок: управлінські та регуляторні аспекти стійкості і фінансової безпеки. О. Й. Шевцова, Є. І. Бондар. Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. 2017. Т. 22, Вип. 9. С. 115-118

65. Шірінян Л. В. Проникнення страховиків з іноземним капіталом на страховий ринок України. Л. В. Шірінян, А. С. Шірінян. Економіка і прогнозування. 2018. № 2. С. 76-90.

66. Шумелда Я. П. Страхування: навч. посіб. 2-ге вид., розшир. Київ: БІЗОН, 2007. 384 с.

67. Юхименко В. М. Страховий ринок України в контексті впровадження вимог Solvency II. В. М. Юхименко. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2017. Вип. 12(2). С. 190-193.

68. Chvertko L., Vinnytska O., Korniienko T. Inclusive orientation of the development of the insurance market of Ukraine in the conditions of digitalization of the economy. Strategii și politici de management în economia contemporană [Resursă

electronică]: conf. șt. intern., ediția a 7-a, 9-10 iunie 2022. Chișinău: ASEM, 2022. P. 358-364.

69. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/>

70. Офіційний сайт Страхової компанія ARX:. URL: <https://arx.com.ua/>

71. Офіційний сайт Рейтингового агентства Фориншурер. URL: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife/19/9/3>

72. Богдан Т. Фінансово-економічні наслідки війни. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/550614_finansovoeconomichni_naslidki.html

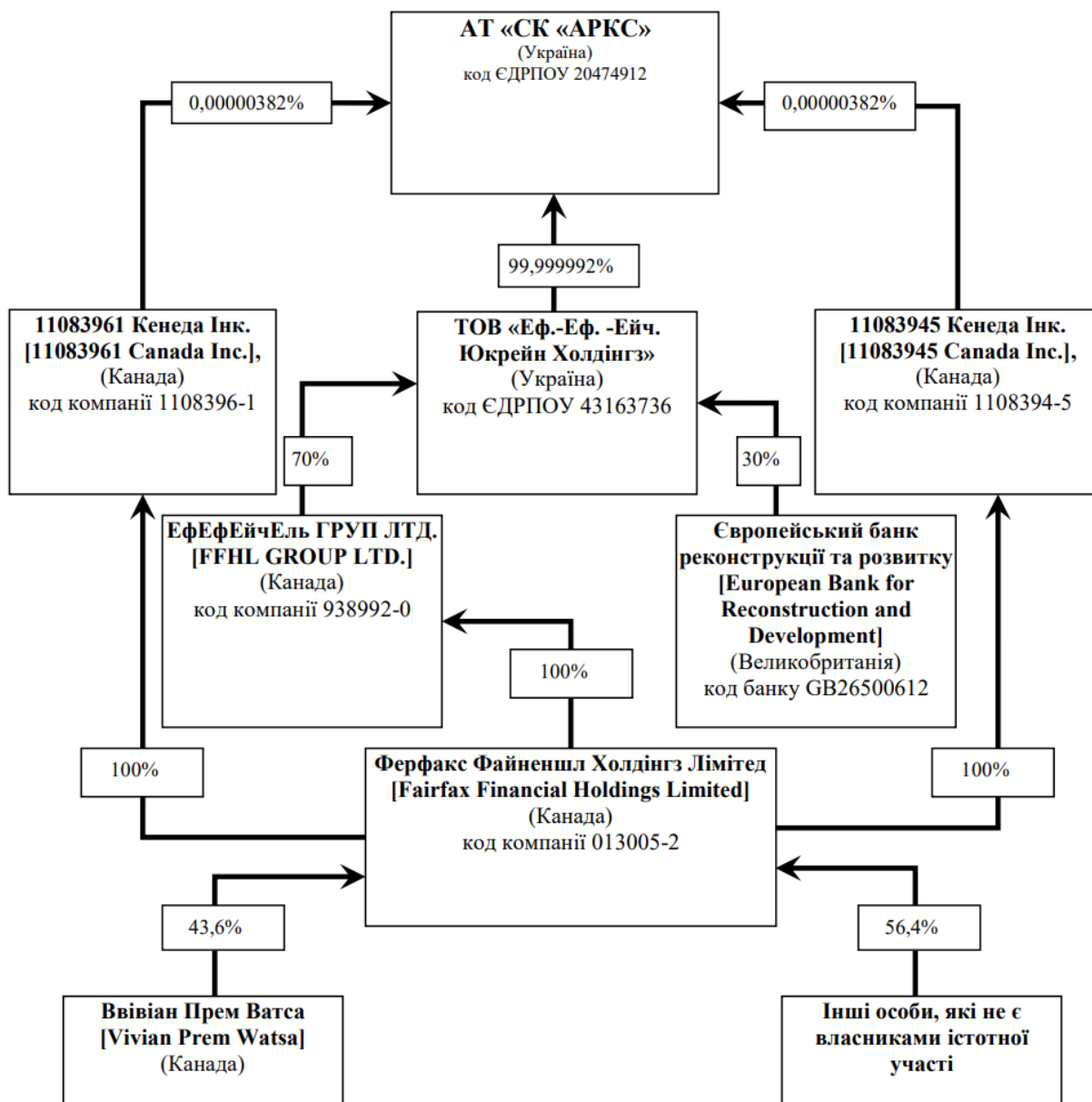
73. Kaswan, K. S., Dhatteval, J. S., Kumar, S, . Lal, S. . Cybersecurity Law-based Insurance Market. In K. Sood, R.K. Dhanaraj, B. Balusamy, S. Grima, & R. Uma Maheshwari (Eds.), Big Data: A Game Changer for Insurance Industry. 2022. pp. 303–321).

74. Novikova I, Zabarna E, Volkova O., Fedotova I., Korolkov V. Economic prospects of post-war recovery: challenges and opportunities for sustainable development in Ukraine. Financial & Credit Activity: Problems of Theory & Practice. Vol. 3. Issue 50, 2023, p 298-307.

75. Sebastian Schich. The role of insurance in the recent financial crisis. Insurance Markets and Companies, 1(1). 2010. P. 45-53

ДОДАТКИ

Додаток А

Структура АТ «Страхова компанія «АРКС»

АТ «СК «АРКС»
Звіт про фінансовий стан – 31 грудня 2022 року

<i>У тисячах гривень</i>	Прим.	31 грудня 2022 р.	31 грудня 2021 р.
АКТИВИ			
Грошові кошти та їх еквіваленти	7	908 741	328 445
Депозити в банках	8	205 388	323 250
Інвестиції у боргові цінні папери	9	1 536 495	1 472 518
Дебіторська заборгованість, у тому числі дебіторська заборгованість за страховою діяльністю	10	795 014	812 754
Частка перестраховиків у резерві незароблених премій	19	17 473	42 128
Частка перестраховиків у резерві на покриття збитків	19	699 024	8 020
Відстрочені аквізиційні витрати	22	399 440	510 666
Відстрочений податковий актив	26	49 894	50 821
Обладнання та інші основні засоби	11	64 595	68 928
Нематеріальні активи	12	114 585	53 193
Передоплати та інші активи	13	25 707	25 430
Передоплата з податку на прибуток		2 278	2 281
ВСЬОГО АКТИВІВ		4 818 634	3 698 434
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ			
Резерв незароблених премій, загальна сума	19	1 398 324	1 689 424
Резерв на покриття збитків, загальна сума	19	1 044 914	302 269
Поточне зобов'язання з податку на прибуток та податку на дохід за договорами страхування	14	27 316	38 990
Суми, що підлягають сплаті перестраховикам	15	146 423	64 680
Суми, що підлягають сплаті страховим агентам та власникам страхових полісів	16	273 778	270 971
Зобов'язання з оренди	17	38 556	54 276
Нарахування, резерви та інші зобов'язання	18	197 173	123 052
ВСЬОГО ЗОБОВ'ЯЗАНЬ		3 126 484	2 543 662
КАПІТАЛ			
Зареєстрований капітал	20	261 975	261 975
Резервний капітал		118 000	118 000
Нерозподілений прибуток		1 290 270	774 797
Резерв коливань збитковості		21 905	-
ВСЬОГО КАПІТАЛУ		1 692 150	1 154 772
ВСЬОГО ЗОБОВ'ЯЗАНЬ І КАПІТАЛУ		4 818 634	3 698 434

АТ «СК «АРКС»
Звіт про прибуток чи збиток та інший сукупний дохід за 2022 рік

<i>У тисячах гривень</i>	<i>Прим.</i>	<i>2022 рік</i>	<i>2021 рік</i>
Премії підписані, загальна сума	21	2 763 900	3 405 304
Зміна резерву незароблених премій, загальна сума	21	291 100	(359 860)
ПРЕМІЇ ЗАРОБЛЕНІ		3 055 000	3 045 444
Премії, передані у перестраховання	21	(94 798)	(163 795)
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	21	(24 654)	4 509
ЧИСТІ ПРЕМІЇ ЗАРОБЛЕНІ		2 935 548	2 886 158
Страхові відшкодування виплачені, загальна сума	21	(1 019 216)	(1 281 058)
Страхові відшкодування, отримані від перестраховиків	21	7 054	12 633
Зміна резервів на покриття збитків, загальна сума	21	(742 645)	(67 789)
Зміна частки перестраховиків у резервах на покриття збитків	21	691 004	2 881
ЧИСТА СУМА ПОНЕСЕНИХ ВИТРАТ НА СТРАХОВІ ВІДШКОДУВАННЯ		1 063 803	1 333 333
Аквізиційні витрати	21,22	(826 012)	(803 140)
ЧИСТИЙ РЕЗУЛЬТАТ ВІД СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДО ВИРАХУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ТА ІНШИХ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ НА СТРАХОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ		1 045 733	749 685
Процентні доходи	23	232 130	174 804
Адміністративні та інші операційні витрати	24	(610 243)	(529 969)
Прибутки/(збитки) від переоцінки залишків в іноземній валюті та від операцій з купівлі-продажу іноземної валюти		204 343	(11 627)
Прибуток за вирахуванням збитків від цінних паперів за справедливою вартістю через прибуток або збиток		(78 036)	(20 962)
Інші операційні доходи		14 399	3 836
Інші витрати		(53 679)	(31 857)
Фінансові витрати		(4 635)	(5 449)
ПРИБУТОК ДО ОПОДАТКУВАННЯ		750 012	328 461
Витрати з податку на дохід за договорами страхування	26	(91 576)	(90 349)
Витрати з податку на прибуток	26	(121 058)	(40 676)
ПРИБУТОК ЗА РІК		537 378	197 436
ВСЬОГО СУКУПНОГО ДОХОДУ ЗА РІК		537 378	197 436